

Den Prince van Parma belegert

BERGEN opten ZOOM.

Ende vertreckt daer vveder aff

opten x i i November inden jaere 1588.

1588.

Gele gent
heyt van
Berghe
opten
Zoom.

Wanne de Belegheringe ende verlatinge van BERGHE OPTEN ZOOM, dooz den Prince van Parma geschiet wesen: de / wel en bolcoment-licken te verhalen / soo heeft ons goet gedocht hier inne te volgen / die beschrijvinghe die daer van gemaect is byden wel geleerden Iacob Baselis de jonge / Dienaer des H. Evangelij binnen de zelve Stadt eenige jaeren geweest zijnde / ende eerst by hem in Jaere 1603 / ende onlangs dooz zijne kinderen andermael seer vermeerderd en verbeterd wesen: dat insonderheyt hieromme overmits inne de selve soo vele particulariteyten ende aentepkingen verhaelt ende gheschreven staen / die bij Emanuel van Meteren ende andere Historijeschrijveren vergeten ende naergelaten zijn / wesende de selve beschrijvinghe vanden volghende inhoud.

BERGHE OPTEN ZOOM is een Stadt des Hertochdoms van Brabant, welke de vooz-naemste en eerste is vande xvii Nederlantsche Provincien: Was eertijts een Heerlijckheyt / maer is anno 1533 van Keyser Karel de Vijfde / vereert metten name van Marchgraefschap. Is d'eerste Stadt diemen ter sincker handt laet liggen / soo men van Roomerwael ende Tholen (steden van Zeelandt) naer Antwerpen varen wil. Is geweest een treffelicke Coopstadt / niet alleenten tijde van onse Dooz-suders / ne maer oock by mans gedencken / inde welke de Spaingiaerts / Francosjen / Oosterlinghen / Engelsche ende Schotten haren handel dzeven. Is gelegen int midden vande machtighe Provincien van Nederlandt. Ick meene Brabant / Vlaenderen / Hollandt ende Zeelant. Want van d'eerste is sy geen slecht deel selue: zijnde maer ses uren gaens van Antwerpen / twelcke hier te lande de treffelicste Coopstadt is van allen. De ander drie heeft sy int gesichte / te weten: Vlaenderen int Zuiden / Hollandt int Noorden / ende Zeelant int Westen. Daer is oock mede een seer bequaeme Haven / die het Zuidlandt van het Noordlandt scheidende / (want also heetmen het landt dat van weer-syden de Haven ligt) aen die cromte welke maer 535 voeten vande Stadt en is / naer t'Gosten sich draept ende in twee armen gespleten zijnde den Ham maect / ende also inde Stadt loopt.

Den arm die int Zuiden is / dient den water-molen / ende de sout-keeten die inde Stadt getimmert zijn. Ende die int Noorden is / maect de Haven binnen de Stadt. Welcke Stadt

binnen haeren binnensten omme loop wijdt is 10175 voeten sonder de bolwercken. Heeft eenen hoogen aerden Wal / ende rontom gracht. Is oock voorszien tegen het overballen / op sommige plaetsen met hekel-werck / (twelck men pallefaden noemt) op andere plaetsen met levent-de doozn hagen / ende op ander plaetsen met gemetste mupzen / staende boven op den Wal / Daer zijn oock veel nieuwe aerde bolwercken gemaect tot beschermingen der Stadt. Ende al ist datse nu deerlick is mismaect / dooz het afbzeken van seer vele schoone hupsen / heeft niet te min noch boven de 1000 die bewoont zijn / ende andere die onwoonbaer dooz de oorloghe gemaect waren / werden daghelick verniet en bequaem gemaect om te bewoonen. Heeft seer schoone wijde straten / dzy rupme markten: Te weten: de groote Markt, de Vilscherck, en de Coren markt. Daer is ooc een seer schoone Kercke / die gantsch overwelst is.

Het Hoff van de Marcgrabe is een groot cieraet vooz de Stadt. Het rijcke Nonnen Clooster is veranderd tot een Gast-hups: want het Gast-hups dat buyten pleecht te wesen / is met andere Gestichten (die buyten waren) dooz de oorloghe verwoest.

De Marcgrabe Ian van Bergen, naer Spaengien aen den Coninck Philips gefonden zijnde vande Staten van Nederlandt / in d' Jaere 1566 / om te versoeken moderatie ende versoetinghe vande Placcaten aengaende het dooden van die van de Religie / en is met zijnen metgheselle / de Heere van Montigni noyt levendich wedergekeert: Men segt / dat hy dooz bevel des Coninck verghen is. Na zyn doode / zijn de saken van Bergen in verloop gecomen. Want de Weduwe (om d' Inquisitie van Spaengien te behaghen) heeft bestaen de gheloobighe te verbolgen / doende herdoopen der selver kinderen eenmael by de Dienaeren des Doozts gesdoopt / d'ene bannende / d'ander doodende / sommighe tot afval ende versakinghe dwingende. Doch heeft eden-wel Duc d'Alve den Tyran niet connen vermorrwen: Welcke alle den hupstraet vant Hof / (die bycants een Coninck goet weert was) heeft bereocht / ende alle d'incomsten vant Marcgraefschap / (die bobematen vele waren) aengeslagen. Want boven het Marcgraefschap van Bergen / in het welke zijn xvij. Doozen / dzye Sloten / mitsgaders den Kuygen-hil / (daer nu Willem-stadt vande Prince van Orangien gebout ende nae zijnen naem genaemt is) hadde de Marcgrabe noch het Graefschap van Walheym, gelege in Wals Brabant. Welck alle dooz den bydehandel van Gent / aen de Erfgenenamen zijn wedergekeert. Den hoogen bloet die was snachts den 2. November

Setal van
de Hupsen
in Bergen.De Marc
graefs HofMarcgraf
Ian van
Spangien
van Bergen.Duc d'Alve
confis-
queert het
Marcgraef-
schap van
Bergen.Water
bloet int
jaere 1570.Beschrij-
vinge der
selver.

van
en
ten.

re
hof

ef

n

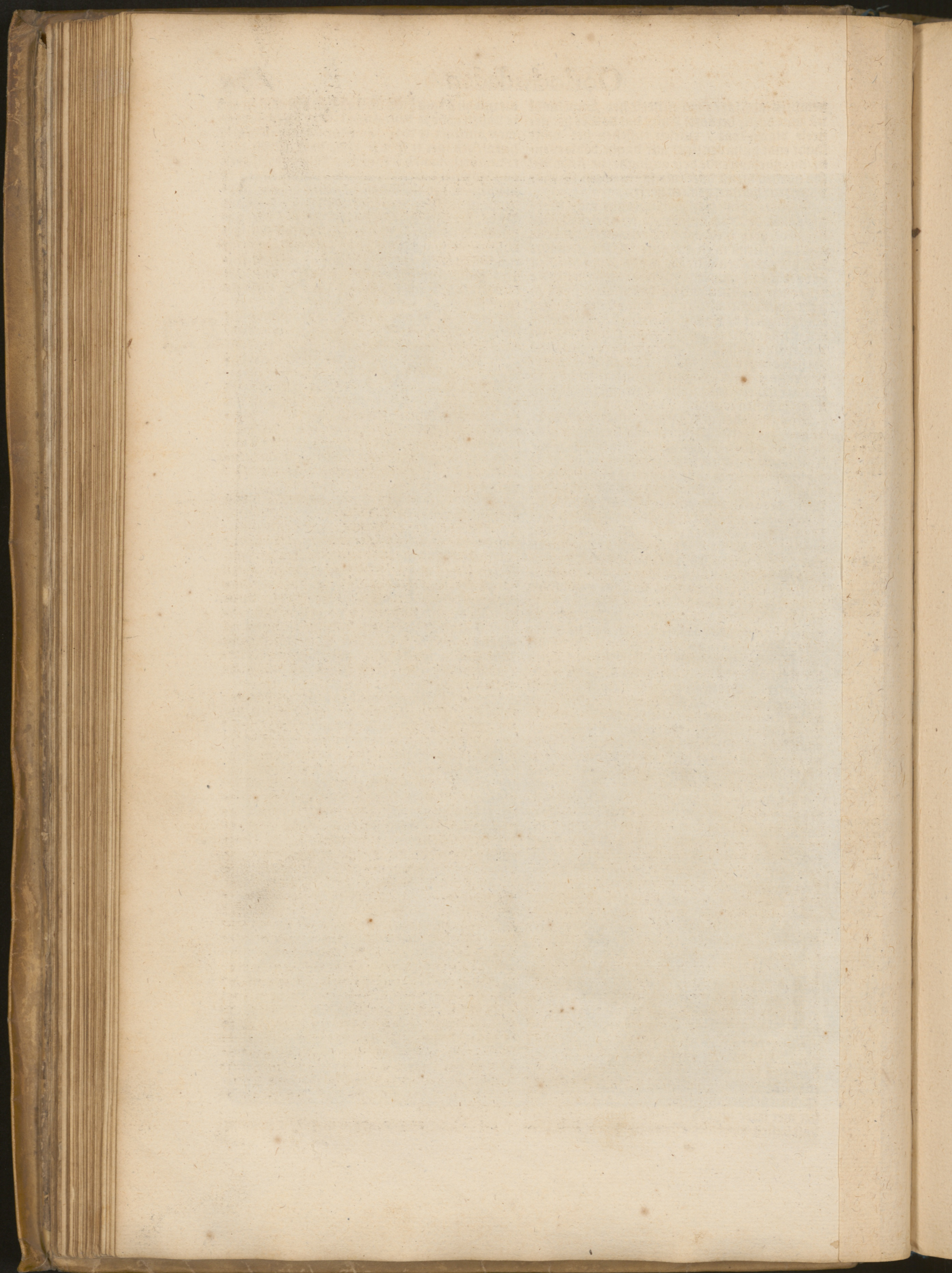
h

l-

f

a

bembzys inde jare 1570 en heeft het Suptlandt vā zijne dijckē berooft: Sulcx dat de Zee het geheele vlacke lant / twelck tusschen het vaste landt ende de haven ligt/ alle daghe bebloepen- de/nu/ gheduyrende dese oorloghe/ de stadt wel soo goeden dienst doet/ als sy te vozen by tijde van vrede quaden gedaen heeft.

Inde eerste inlandtsche Oorloghe was Berghen met de Spaengiaerts: op welcken tijdt het seer scherp hielt dat de Zeelanders de Stad niet onbersiens in en namen. Want sommige van haer waeren alreede aende Supt-meulen al over stadts-muyren: Ende in dien niet sekeren eenen Italiaen van het garnisoen/ haer en hadde ontdeckt/ also sy de ronde dede/ souden ongetwijffelt de stadt hebben inghenomen. Haeren aenslach hier dooz ghechzoken wesende/ zyn wederom nae hare schepen ghekeert / die in de Schelde lagen/twee van den haren doot gebleven ende eenighe ghequetst zynde/ latende mede hare leeren aende stadts-veste/ met welcke sy opgerommen waren.

Wt onse haven ginck t'zeple die Dote/ welke dooz het laeste Middelburch ontsetten wilde/ alsoot vāden Prince van Orangen hardt beslegert ende ten uytersten ghebzacht was / ende die dooz bevel van zijne Erelentie onder tbelept van Lowijs Boifot, Admirael van Zeelandt (die mede Lepden hadde ontset) niet verre van Roemerwael is geslagen op den tweeden dach van Januarius inde iaere 1574. Naer alsoo den achsten Novembzys inden iaere 1576. binnen Gent den vrede tusschen de Staten van Neder-landt was gemaect ende Don Ian van Oosten-rijck den Crjch hernam/ is de stadt gecommen onder t'gebiedt van de Heeren Staten/ dooz dien de Hoochduytschen/welcke bij den Spaen- giart daer in gelept waren/ haer aen de Heere van Champigni, broeder van den Cardinael Granvelle, overgaven. De Duytschen hadden hec slot van Wouwe met ontrent veertich man- nen beset. Dit heeft Elias de Lion (die doen Ritmeester was) smerges broech verascht en in genomen/ ombzengende alle die daer in waren / wtgenomen eenen sekeren soldaet / die naect wt zyn bedde ontspzongen zynde/ binnen Berghen ghekommen is/ ende heeft zyn spitsbroeders de sake (soose gheschiet was) verhalende / geene cleyne vzeese aenghetrecht.

Champigni dese gheleghentheyt waernemen- de/ heeft sijn volck/ twelck hy in gheen sonder- linghe menichte van Antwerpen gebzacht had- de/ met groot gherommel ende ghedommel van trommelen/ den gheheelen nacht vant Berch- sche bosch nae t'Wagijn-hof gints ende weder doen trecken/ sulcx dat de Duytschen meenden gheheel Nederlant was wtghelaten om haer te comen belegeren. Alst nu dach gheworzen was/ siende een groote menichte van schepen / die van ende nae Antwerpen voeren met haer hoopmanschap/maken sy haer selven wijs/dat het al Oorloch schepen zyn/ ende datmen haer beyde te water ende te lande omcinghelen wil- de: Ende allerhande ghebaerlichkeiten haer selve in beeldende crjgen sy mede groot achterdene- ken vande Burgerhe. Ondertusschen is in stadt ghecomen eenen Iacob de Vos burger van Ber- ghen/ die hem seer wel heeft ghequeten. Hy maeckte de macht van Champigni seer groot / ende dat wat vele meer dan het was/ seggende: Inden sy haer niet strax over en gaven / dat het met haer algedaen was: dat Champigni vast besich was met alle de dingen te bestellen/

die noodich warē om de stad van alle canten aen te vallen ende te bestozmen: Dat hy gesonden was om haer te waerschouwen/toe te sien/met haer leven niet te spelen/ ende haer selven niet te verroeckeloozen: ende niet willende selfs een ooghenblich haer vergunnen / om ghemeen te houden ende te raetslaghen/nemaer hem hou- dende gyelyck of hy strax weder ter stadt wt wilde/ heeft de Duytschen (die alreede meer als ghenoech ver slagen waren) soo beangst ende be- nauwt/dat sy Focker haeren Oversten/ de stadt ende alle hare wapenen in handen van Cham- pigni hebben overghegeven/ sonder selfs eenich teergelt te ontfangen om weder na haren heym te keeren.

Na den vrede handel van Gent/ hadden die vande gherefozmeerde Keligie eerst heymelick/ ende daer nae opentlick / met ooghenlupkinghe vāde Statē/ iae met toelatinge en inruyminge van kercken begonnen te pzedicken / heel Waa- bant ende Vlaender over. Dit hebben sy oock epndelick tot Bergen mede bestaen daer wt dat verscheyden swaricheden zyn gheresen. Want alsoo sommighe/ voornementlick de Geestelic- heyt/niet en wilden sulcke Pzedicarien toelaten ende andere wilden datse souden gheschieden/ isser veel ghekjys ende verschils onder de Bur- ghers onstaen.

Ian van Wichem Heere van Bersele, hadde getrouwt op den eersten Januarij. 1578. Margrie- te van Merode, die de docht er was vande suster van Ian van Bergen omghecomen (alsoo gesept is) in Spaengien / ende des selfs erfghenaem. Wese Heere van Bersele was een groot vyant vande gherefozmeerde Keligie: Hadde ober sulcx meermaels gepoogt soldaten inde stadt te bren- gen/om de gherefozmeerde de oeffeninghe van haer Keligie te benemen/ ende de selfde wt de stadt te verdryven. De Gheestelickheyt deden oock haer beste / om t'loopende peert (soomen seght) de spoze te geven / en noch meer te doenloopen.

Als nu de Marcgrave/het Capittel/den Pa- stoor ende andere/anders niet en sochten / dan het weder ontsteken licht des Evangeliums wt te blusschen/ ende die vande Gherefozmeerde Keligie dagelick dzeppdēmet de gevanckenisse/ ballinckschap / met ombzenghen ende an- dersins / hebben sy met al haer bitterheyt te- ghen de Keligie te weghe gebzacht / dat/ alsoo dooz last van den Certs-hertoge Matthias, die hier van aende Magistraet geschreven hadde / indate vanden xvij. Septembzys 1578. Naer een kerche die vande Keligie bergunt was / en alle d'andere gehouden wierden vande gene diemē Catholyckē noemt/waer uyt de soldatē die (geduyrende dese verschillē) vāde Staten te Berghen in besettinghe ghesonden waren / oorsaecke ghenomen hebben / om de kerck- deuren opte loopen/de Beelden te stozmen/ende t' Misgewaet te plunderen. Dit is geschiet den viij. Novembzys 1580. Ondertusschen krijcht de vyant Breda in met verraet. Daerom/ om Bergen te verskeren tegen den vyant / wert Lagarde met eenige vendelen Francopsen / on- wetens den burgeren inghelaten/dooz een Hop man ofte twee vande Soldaten/ die inde stadt waren/ met goeden wille (soomen sepe) vande Prince van Orangien. Dit heeft de Marc- grave seer qualick genomen/welcken de Fran- copsen niet min teghen het herte waren als de Gherefozmeerde.

Soo nu de Francopsen in mufterie gevallen

By enbare vze dicatle tot Bergen

De Heer van Bersele vande vā de Pzedicanten-

Die vande Keligie vā hem ghe- dzeppcht.

beelben ghe- stouwt van de Bergen

Wloot uyt Bergen ghe- septe/ anno 1574.

Bergen waermeer ende hoe onder de Staten ge- hoemen.

Stratage- ma van Champig- ni.

Berselm
soecht de
Stad as
den vband
over te ge
ben dooz
verraet.

zijnde om harer betaelinghe wille / veel moet-
wils bedzeven heeft / heeft hy sich op het Slot
te Wouwe begheven. Van hier is hy ghecom-
men dooz het in-gheben van den Pastoor met
den vbandt/diehy tot dien eynde hadde beschje-
ven/ om hem de Stad in handen te leveren/daer
toe ghebruyckende den dienst van twee Bur-
gers die verraders waren.

Nen de Bagijne-poozte was een sluyt / om
t'water vande Vaert (die sommige verkeerde-
lick de Riviere-Zoom heeten) inde Grebbe te
laten/ in welke alle de goten van de stad los-
sen/om also de vuylicheyt dooz de haben te doen
spoelen. De verraders hebben dese sluyt we-
ten opte winden/ (want den eenen was Stads-
timmerman) ende den vbandt hier lanx in stad
te laten. De stad was zyn/indien niet/ich en
weet niet wat vzeese dese verraders hadde doen
de vlucht nemen.

Was besproken/datse den vbandt(in stad
zijnde) souden ghebruyck hebben aende Hout-
poozte/die swack was/ ende seer lichtelick con-
de opghebruycken werden: want hier was de
Marchgrave met het peerde volck ende het an-
der voetvolck. Dese Poozte is den wtganck
in't Poozlant gheweest / ende wert alsoo ghe-
naemt/om dat het hout/dat wt Zabant naer
Hollandt ende Zeelandt plach vervoert te wo-
den/daer ghescheept wert / nu lichter een hol-
werck dooz/ende en wert niet meer gebruyct.

Soo nu dese verraders wechloopen ende sich
inde Grebbe verbergen / overmidts sy ten veel
plaetsen over wolven is/daer sy onder de huy-
sen ende straten dooz loopt/de vbandt / welke
op de koozne-marcht stont (die dicht aen dese
poozte ende sluyt ghelegen is) inde stad onbe-
kent ende onbedzeven zijnde/en wiste niet waer
henen hy t'hoofst wenden soude om nae de houte
poozte te gaen. Maer hoozt hier wat vrents :
Onder des vbandts Hopmannen was eenen ge-
naemt Bastiaen/ende onder de Francopfen die
inde stad lagen / was oock eenen Hopman soo
ghenaemt.

Als den alarm aenghinck/sekeren Fransman
die onder desen onsen Bastiaen diende / quam
met sijn wapen ghelooopen nae de Bagijne-
poozte om hem te voeghen by zyn vendel/t'welc
daer de wacht hadde. Dese rochte te comen on-
der den vbandt/die op de koozne-marcht stont
(ghelyck wy gheseght hebben). Ende in Fran-
cops gebraecht zijnde/ wie zyt ghy? antwooz-
de/ Soldaet vanden Hopman Bastiaen. Sy mees-
nen den eenen vanden haren voozte hebben / die
inde Stad bekent ende bedzeven was (de wij-
le sy sagen dat hy van weter stad by haer quam
vzaechden: Waer lanx gaetmen (ick sal-haer
eygen woozden ghebruycken) A la Porte de Hou.
Want alsoo vermynden sy op haere wijse / de
woozden : De Hout-poorde, hy oock anders
niet denckende/dan ten waeren zyn metghesel-
len / (gelijck ghemeenelijck sulcx in sulcken be-
roerten gheschiedt) vooz La Porte de Hout,
verstaende La Porte de Wou, volght my seyde
hy / ende bracht haer niet aen de Hout-Pooz-
te/maer aende Woutsche-Poozte. Dese was
te sterck/ende en konde niet opghebruycken wo-
den metten alarm die sy met gebracht hadden/
hoe seer sy oock woochten. De Fransman
siende wt desen handel/ende oock dooz de nat-
ticheydt van hare cleederen (want sy waeren
dooz de vest ghecomen) dat het de vbandt was
heeft sich wech ghepact. Onse soldaten stonden
opt loopen. Ja sommige wierpen haer van ho-

Op wat
wijst het
verraet npt
gecomen en
afgelopē is

ven neder de vesten/ ende liepen naer Antwer-
pen den Prince van Orangen de tidinghe dra-
ghen/dat Bergen ingenomen was. De cloeck-
moedicheyt vanden Hopman Valckenburch, die
Wacht-meester was gheweest / eer de Fran-
copsen mupteden/ ende van sekeren Franschen
Hopman met namen Laleyn, heeft hier ghe-
bleken. Welcke bepde op eenen tijdt van ver-
scheiden wegen/ met wepnige soldaten den v-
bandt mannelick zyn aenghevallen / den selfden
tsament opbzeken der poozte verhinderende en
opde vlucht bzingende. Sulcx dat een groote
menichte vande vbandt doot gheslaghen / ende
ghevanghen ghenomen is / de twee verraders
zyn oock mede ghevangen / eerst ghehanghen/
daer nae ghevierendeelt / naer datse ontdeekt
hadden de medeplichters vant verract. Den
eenen hiet Staes Adriaensen, ende was een Tim-
merman van zijnen handt-wercke / des anderen
name was Anthony Cornelisz, een Pot-bac-
ker. Sy hebben ghewoecht den Marchgra-
ve selbe (wt wiens naeme seeckeren Edelman
hy hadde gedreycht te hangen / indien sy niet
en deden t'ghene daer toe sy versocht waren).
Steven Langritius den Pastoor/sekere Margriete
de verruwerster Jesuys / en sommige andere/
der welcker namen/om redene verschoont wer-
den. Nu d'andere die ontloopen conden / cro-
pen weder te gate wt/lanx waer sy in gheslo-
pen waeren/ende liepen hare varenisse voodt-
schappen aenden March-Grave / die vast be-
sich was met de Houtpoozte te befozmen / sulcx
dat hy vycants de selfde verweldicht hadde.
Hy en wist wat dencken/ende wat het te seggen
was/dat hy van binnen egeene hulpe vernam
vande gene die hy wel wiste nu een goede wijle
in stad geweest te zyn. Maer als hy nu hoozde
van haer vlucht/en dat den meerderen deel doot
en ghevangen waren / is hy weder nae Wouwe
vertrocken/van waer hy ghecomen was / wel-
tooznich ende spytich zijnde over zijnen aen-
slach/ende heeft het slot den vbandt in handen
ghegheven/als niet anders comende wrichte.
Dit is gebeurt den vijfdē Decembz metten
daghe raet inden iaere 1581. Sulcx is gheweest
t'eynde vant vooznemen van de March-grave
tegen zyn eyghen stad/ nae welke ghevolcht
is die deerliche verwoestinghe vant gheheel
Marchgraeschap / die wy nu sien / ende over
welcke oock de vbandt selbe deernisse hebben
moet. De Marchgrave is vande Heeren Sta-
ten vbandt van de lande verclaert/ende alle zyne
goederen zyn by haer aengeslagen. T'slot van
Wouwe hebben d'onse / nae dat vijf maenden
was gheweest in handen vanden vbandt / ghe-
weldichlick beschoten / ende by verdzach we-
deromme inghecreghen. De Francopfen heb-
ben het Slot tot Burchvliet verbandt / om den
Marchgrave spijt te doen. Ende om dat het
Burgers waren geweest / die de stad hadden
ghepoocht te verraden/beschuldigen sy alle de
werelt van verraderije. Bedzijden niet alleene
bele vertelhepts / maer leven oock woedelick
met de Burgeren. Sulcx dat t'meerderen deel
der selver / al dat sy hadden verlatende heyme-
lick nae Hollandt ende Zeelandt wech bloden.
Al wat dese achter lieten / was goeden buyt
voozde Soldaten/de welke om gheenderhande
moet wille te sparen / hebben oock de huyzen
vande voozbluchtighe vernielt. Ende want
wy nu ghewach maecken vande verwoestinghe
die de stad overghecomen is / sal ick rozelick
verhalen/ hoe veel sy verandert is / van die sy
was

Electro-
diecht van
Valcken-
burch ende
Lalain.

De Verca-
ders ge van
gen ende
gestraft.

Den Marc-
graff heeft
vrou over
aenden
vbandt

Wet we-
der ingen-
nomen.

Verhael van de verwoesting van het marchgraefschap.

was / rer dese Oorloghe opstondt. Alle de Doopen / alle de ghehuchten / alle de hoesben / alie de kercken ten platten Lande / alle de Cloosters / ende Gasthuyzen / met tsamen de hoozsteden die seer groot waren / zyn soo verwoest / dat van eenighe maer de mupzen overeynde staen ende vande andere niet eenen steen meer te vinden is. Het Bosch van Berghen is dooz den stormwint vanden Crjch soo omghevozen / dattet gheen ghedaente meer van een Bosch en heeft. De souckeete die op den Hoozdijck vande haben in grooten ghetalle stonden / hebben die van Zierickzee inde eerste Oorloghe afgheslandt. De Potbackerhen die buyten de Houtpoozte waren / zyn geheel wtgheroept / sulcx datmen niet en kan sien waer sy ghestaen hebben : ende daer certijds gheen Stadt van Nederland meer is verciert geweest met boomgaerden / dzeven / opgaende boomen / boschen en hegghen / een geheele myle byna int ronde / en vindmen niet eenen eenigen boom meer. Een mensche grouwelt te verhalten wat verdziet de Burgheren vande muptende Soldaten meermaels hebben moeten lijden / ghedwongen zyn / de niet allene de selfde met menichten in haer hupzen te herherghen / maer dock de kost ende alle nootelichheden te verstrecken. Tis vooz waer een doef gesichte / als men wel byshondert hupzen / sonder de kercke vande Minneboers / ende eenige Capellen binnen de stad verwoest siet staen. Welcke ellende vande Francopsen (die by na t'gheheele iaer van eenentachtich hebben ghemuyt) wel zynen voozspronck heeft : Maer is niet te min eenen goeden langhen tyd daer nae / niet allene vande Engheleschen ende Schotten / maer dock selve van onse Nederlanders dapperlick verbolght / die mijns voozdeels / gheensins en zyn te verschoonen / de wyle sy tegen haer eygen Landstaten ende Vaderlandt soo schyzickelick gheswet hebben. Maer om te comen tot het gene voozgenomen is.

Den vbandt gaet gheluckelick voozt in Zabandt ende Vlaenderen. De saken dan dapper verlopen weseude / wert den dijck van ons Hoozlandt in twee plaetsen dooz gesteken / op dat de zee van weder sijden aen onse Havedendijck spelande / den vbandt benomen soude werden alle middel om de selfde onste benemen. Doch al hoe wel t'vooznemen van den Marchgrave anders gheballen was / dan de vbandt wel hadde ghoopt / nochtans wederkerende tot zyne oude ende ghewoonelicke listen ende consen / t'ghene hy niet en hadde connen volbringen dooz den Marchgrave / soeckt hy een iaer ofte twee daer na dooz den Gouverneur Beerwoude te volboeren. Dese was gecomen inde plaetse van Lagarde , die ten langhen lesten eens vanden Hertoghe van Alencon met zijne Francopsen wt Berghen getrocken was / om int Legher ghebruyckt te werden / t'welck geschiede inde maent Mey vanden Jaer 1582. Want de Staten van Zabandt / hadden op ten 6 Julij des Jaers 1581. den Coninck van Spangien om zynner tyranie ende wreethets wille afgheswozen ende versaeckt / ende in syn plaetse tot haren Hertoghe aenghenomen / Francoys de Valoys , Soeder van den Coninck van Vranckrijck , Hertoghe van Alencon.

Ons volck hadde eenen Paulus Boboque Franlian / Gouverneur van Steenberghen ghevandghen binnen gebracht. Dese / ghelijck hy eenen loosen Dors was / hadde epndelic Beerwout soo verre bekout / dat hy beloufde de Stat met

de schants Valckenburch (want d'ander schants en ware doen noch niet) in handen van Hertoghe van Parma te stellen. Omme het welke te volbringen / hy gheerne den Hopman Vaickenburch inde Stad soude gekregen hebben: Doch hy roock louten / (ghelijckmen seght) ende Beerwout was hy hem / ende meer andere van doen af al verdacht.

Beerwout stende dattet alsoo niet en wilde ballen / soeckt dooz een ander gat / ende wilt dat Valckenburch versterkinge van t'zichsvolck inde Schants sal nemen / dewyle hy dooz syne verspieders hadde verstaet / dat de vbandt de schants meende / ende dat de besettinghe te swack was om den aenbal des vbandts te wederstaen. Maer het is al vooz een doosmansdeure geclopt. Beerwout hout hart aen / ende sent aen Valckenburch den Heere Drossaert Elias de Lion , den Burgemeester Govert Willemsz. ende den Predicant Gerardus Pauli , al om hem te doen verstaen tot het innemen vande hoozsv. versterkinghe. Maer dese selve welriekende watter schupde / en deden niet dat hy versochte / maer raden den Hopman Valckenburch te blijven by het wepgheren. Ondertuschen werdt verscheptentlick (ghelijck gemeenelick ghebeurt) van Beerwout ende syne handelinghe ghesproken.

Den Hopman Valckenburch ende sommighe andere verwittighen de Heeren Staten al het gene datter omme gaet. Sulcx dat de Heeren Staten selfs van Beerwouts ghetrouwichept beginnen te twijfelen. De Heere van Hemert Paulus Bax , ende Marcellus Bax ghebroeders / die inde stad met haer volck lagen / hielden vast een oog op Beerwout , ende saghen wel toe / dat hy niet tot naedeel vande Stadt upt en mocht richten. Hy geeft aen / dooz syn verspieder versfaen te hebben / datter een groote menichte van Waghens ende Karren onderweghen zyn nae Antwerpen / om den vbandt (die hooz de stad lagh) alle nootfacckelichheden toe te voeren / die lichtelick condon afgheslaghen werden wanneer men op haer eenen upval dede : Wil daerom de poozten des nachts opghedaen ende volck te peerde ende te voet wtghesonden hebben / om sulcx int werck te stellen. Maer want hy dat scheen te doen om het Crjchsvolck wt de Stadt te locken / ende oft haer den vbandt in den mont te iaghen om verflaghen te worden : ofte om de Stadt van haer volck te ontblooten / ende den vbandt over te leveren. De Ritmeesters ende Hoptlieden en verstaen niet dat sulcx gheschieden sal : Verclarende datse ghesonden zyn vande Heeren Staten om de Stad te bewaren / ende niet om de Waghens ende Karren af te slaen / bieden vbandt eenigen toevoer deden. Ende oft misseghen dat op ander tijden wel mochte geraden schijne / dat nochtans vooz desen tyd de gheleghenthept van saken sulcx niet en conde toclaten : Mits het in gheenereden ter werelbt bestondt / datmen de Stad soude gaen wagen daer den vbandt soo nae hy was met alle syn macht / om een onseker hope van een luttel buyts. Maer als de Staten epndelic ten vollen waren bericht van syne trouwelooshept / werdt hy ontboden naer Hollandt. Hier hout hy den wolf by d'oren : Ende zyn herte in groote twijffel staende wat hy doen soude / wozt nu hier / nu daer / op dit ende op dat ghedzeven. Hy siet / dat alle zijne vonden niet en helpen / omde Stad aende Hertoghe van Parma te brengen / ende dat synen bedeck

Beerwouts aenlaegen tot hinder vande Stad

De H. Staten van Beerwout betraet ver twijficht.

D'antere hooft levent ende Sta de lett en op zyn vooznemen.

Beerwout hude Staten en ontboeden.

Byshondert hupzen in Bergen verwoest.

Den vbandt soecht dooz den Gouverneur Beerwout de Stadt dooz betraet te winnen.

bedeckten ende loosen handel oock de Heeren Staten selve bekent is. Indien hy nae Hollandt gaet/hy sozgt dat het op zynen gais mocht aen komen. Gaet hy niet soo maecht hy hem selven schuldich: Daerom is zyn voornemen na den vbandt over te loopen. Maer om die van der Stadt te bedriegen/ wert de schuyt gepuyt ende hy wil/ soo het schijnt / alieene met eenen knecht ontrent den avont naer Hollandt varen. Soo hy nu ghecomen was aent Coosche gadt belast hy den Schipper de Schelde op naer Antwerpen zynen streeck wederom te rugge te nemen/want hy wat te doen hadde inde vlote/ die tegen den vbandt op die Scheidt de wacht hielt. De schipper is gehoozsaem. Gekomen zynde ontrent den Doel/wilt hy/dat den schipper sal aenleggen. Dese zijne onschult doende/om dat den vbandt den Doel hadde/dreych de hem metter doot/ indien hy voozder wepgeringhe maecte. Ende dit is den wtganck van Beerwouts verraderye. Maer in plaetse van de straffe / die hy dooz de en middel heeft schijnen te ontkomen/is hem nu ongetwijffelt / te bevinden metter daet/hoe waer het sp/ dat men ghemeynlyck seght: Verraderyen zijn den grooten Heeren wel liefgetal ende aengenaem/maer sp haten als slanghen alle Verraders.

Wepnich tijdt daer nae wert Antwerpen aen den vbandt overghegeven. De Heeren Staten vande vereenichde Nederlanden soecken onder standt aen hare Majestept van Engelandt / en overcomen met haer op sekere voozwaarden en bespzeken. Hare Majestept sepnt met den be loofden onderstandt in Nederlandt den Heere Robert Dudley, Grave van Leycester. De Staten maken den selfden Gouverneur ende Sberste Velt: Heere vande vereenichde Neder landen. Alsoo de Heere van Marquette was overleden/ die onlanck geleden wt Vlaenderen was gecomen/ende int belech van Hppe den wt tersten hunger gheleden hadde / ende die in de plaetse van Beerwout by de Heeren Staten was ghestelt gheweest / wert de Stadt van Berghen inden jare 1586. bevolen den Heere Philips sydney, eenen Enghelschen Ridder/ so ne vanden Dicer op van Herlandt/ een seer geleerd man. Dese was mede Gouverneur van Vlissingen, ende Generael van alle het Zeeusche Crjchsvolck. Is ghestorven tot Arnhem vande woude die hy mannelijck vechtende int belech vooz Zutphen ghecreghen hadde / met grooter dzoefsheydt van allen. Van die tijdt af is de stad met Engelsen beset geweest/ onder t'ghebielt niet te min blijvende vande Heeren Staten. Onder dese schijnt de Stadt nu een wepnich haven adem te scheppen / nae soo vele bangigheden die sp soo vele iaren heeft wt ghestaen. Emmer en trecker niemant meer de hupsen om verre: ia veie de by nae te neder lagen/ werden wat versien.

Maer dat gheheel Brabant/Berghen opten Zoom alleen upt ghenomen / was t'onder ghebracht/onder de Heerschappye des Conincks van Spaingien/ dooz t'belepde vanden Prince van Parma. Soo heeft het Crjchsvolck van sijn Creil ende de Ho. M. Heeren Staten verscheyden tochten int Landt ghedaen / sonderlinge op die tijdt als de Prince van Parma/als sijn macht tot Dupnkercken by een versamelt hadde/om te verwachten de Spaensche vlote/ oock selve roegherust hebbende tot versterkinghe der selver/een seer groote vlote van smalle schepen/als vooz verhaelt is.

Die van Brabant/Vlaenderen ende andere Provincien onder de ghehoozsaemhept des Conincks wesende/siende ende hoozende t'verderff vande Spaensche Armade ende het daggelick gequel/rooven ende ander Crjchsvolcken vande Soldaten van Berghen ghevoelende. Hebben tegen den Prince van Parma geprotesteert ende geroepen/dat daer alle de steden van Brabant onder de ghehoozsaemhepdt vanden Coninck waren ghebracht / Berghen opten Zoom alleen overschoot/ eenen recht sinighen rooff-nest/ ende schuyt-hoek van een deel straet-schenders / dat van hier alle daghe menichte van Ruyteren ende knechten upt gesonden werden/om de arme Cooplieden te vanghen ende te spannen/ die alle nootelicke dinghen haren Steden aenbrachten / dat t'selbe ongheluck haren Burgheren ende Ruyflieden stedes overquam / die dooz groote rantsoenen uptghemergheit werden / boven alle het verdziet dat sulcke ghevanghenissen andersins mede hzenghen. Dat het noch eenichsins te verdzagen ware/indien men binnen de Steden selve dooz dese mocht gerust ende seker woenen/maer dat Beringen inden Lande van Luye, Vilvorden, ende Geldernaken in Brabant, wel anders condon gheruyghen/ dooz dien sp waren inghenomen gheweest ende gheplondert. Dat alle Dozpen ende Ghehuchten dooz die Stadt onder Contributie werden gebzacht tot grooten voozdeele vande Rebellen: Indien eenige de contributien ende brandtschat wepgherden te betaelen/daer op sp ghestelt werden dat der selver Dozpen verbrant/ de beesten genomen/de hoeven berooft/ende d'inwoonderg ghevanghelic werden gevoert. Datse in boschen en hegghe verbozgen lagen/meer met listen dan met openbaer gheweldt/ haer saecken verrichtende. Ist dat yemandt sich tegen haer stellen wil/ dat de vbandt te soecken ende niet te vinden is. Indien hy sijn victorieusen leger/ die soo vele steden overwommen ende verovert hadde/ vooz Berghen nu bzachte/dat alle de vzeucht die de vbandt upt het verreck van de Spaensche Vlote vercreghen hadde / wel haest in dzoefshept soude veranderen. Iae wan neer Bergen gewonnen ware/dat als dan den wegh soude zyn ghebaent om de Zeeusche Eylanden/het eene vooz/ ende het ander nae te bescomen. Emmer soude Bergen ende het Eyslandt vander Cholen tsamen connen ingenome werden. Dit waren vast de redenen diemen van allen canten upt Brabant vernam. Ongetwijffelt verdzoot Parma het bluchten vande Spaensche Vlote / ende dat hy Engelandt missen moeste/het welck hy nu al ingenomen ende in sijnen geest verobert hadde/ghelijck gesnoechsaem heeft geblek upt alle de gereetschap die hy met hem nae Dupnkercken ghenomen hadde/ meer dienende om triumphantelick in Engelandt inghaelt te worden/dan om sulcken Coninckrijk met gewapender ende gheweldiger hant in te nemen. Hy en stont ooc in Spaingien soo wel te Hobe niet/ om dieswille dat hy de Vlote van Spaingien in haren noot niet en was te hulpe gecomen. Om dan eenichsint dese schandt-blecke upt te wiffchen / heeft hy voozgenomen/ Bergen opten Zoom onder sijn gheweldt te hzengen. Van desen tijdt aff/zynder verscheyden geruchten geloopen/niet alieene in Nederlandt/ maer oock in Engelandt selve. Ghelijck dan hare Majestept de Heeren Staten hier van heeft verwittricht dooz haere

Clacht van die van Brabant aen Parma over de Soldaten van Bergen

Betweegh redenen v. Bergen te beleggen.

Maer loopt naer den vbandt.

Sydney Gouverneur van Bergen.

Wieben geschieden in haer Hoff van Groenwits den 27 Augusti 1588. Int begin van September / als nu alle hope upt was vande wedercomste vande Spaensche Blote / ende den Hertoge van Parma sijn Leger upt Vlaenderen nae Zabant brachte/ soo hielt alle man vooz secker / dat het op Bergen ghemunt was.

schants afheestme een gracht nae de stadt toe begonnen te grave/ diemen gemeenlick de nieu Haven naemt. Teghen ouer het cleyn schantsken/ is den Pooztlaentschen Dyck doozghestecken/ op dat den vbandt gheenen toeganck van't vaste landt nae de Poozt-schants hebben soude.

Enige gebanghens openbaren den aenschach van tselve beleg.

Enige Kupfers vande Baren uptghesonden zijnde om tijdinge te vernemen / brachten met haer twee ghebanghenen / upt de welck men sekerlick vernam/ datter niet sekerder en was/ van dat dese Stadt belegerd soude werden. Den eenen ghebanghen was een Edelman van't gheschut : Den anderen was een Ammonitie-meester. Als de onse haer eerst by t'slot van Eeckeren aengrepen / ende waer sy heuen wilden brachden / gaben vooz antwoorde/datse nae s' Conincks Leger trocken/ t'welck vooz Berghen lagh. Inde Stadt gebracht zijnde / verskerden sy dat alle dinggen veerdich waren om ons te belegheren. Ja dat het leger op de tocht was/ ende dat sy eer sy gebangen waren / niet anders en wisten / oft het en was al vooz de Stadt / sulcx datse grootelicy verwonderden / nu anders siende. Ende sy seyden oock / dat het Legher sterck was ses ende dertich duysent mannen/ soo te peerde als te voet.

Maer Willugby reyden naer Hollandt / omme by de Heeren Staten te versozghen t'ghene noodich was om de stadt teghen den vbandt te houden: Doch eer hy verbrock / hadde hy met de Magistract ghesproken ende te weghe gezocht / dat de stadt in acht wijcken soude ghedeelt werden / over welcke elck eenen Schepen het segghen hebben soude / op dat de Burgers wercken souden/ daer de staten swacksten was.

Regeerders van Bergen inde belegering.

De Burg-meesters van desen jare waren Francoys Manteau ende Peter Suydlandes : De Schepen Willem Franssoon oudt Burgmeester / Cornelis Ianssoon, Cornelis Denijssoon Marcus Martenssoon, Adriaen Ianssoon, Ian de Clerck ende Cornelis van Heufden. De Rentmeesters Marinus Claessoon, oudt-Burgmeester ende oudt Wethouder / ende Nielaes van Rant. Als Schepenen upt oorzaecken van gewichte niet en mochten by de wercklieden zijn / soo waeren daer eenighe vande booznaemste Burgeren upt elcken wijck verordent / die hare plaetse souden gade slaen.

Die de Stadt doen fortificieren.

Den 9 der selver Maendt Augusti is de Waenderheer Willugby Generael van weghen haer Majestept ober de Enghelschen / te Berghen aenghecomen. Dese hadde Sire Willem Drurij, Ridder, Gouverneur vande Stadt gemaeckt.

Den 4 dagh nae de comste van Willugby hebben de Burgheren begonnen aen S. Jacobs poozte / langs welckemen nae t'hoofst gaet / een uieu werck / makende eerst een bozstweere op den Dyck die vande voozsz poozte naer de nieuwe haven loopt. Langs de dooznen hege / die vande poeper tozen nae de Bosch-poozte gheplant is / sijn mede bozstweeren / in maniere van loop-graven opghewopen: Dooztwozochtmen daghelijck / op veel plaetsen seer neerstelick. Op den wegh van Douwe werden eenighe Kupteren des vbandts ghesien. De Cozre-wachter haer ontdeect hebbende / steeck de Trompet / ende slaet met de clocke alarm. Sire VVillem Drurij, Gouverneur vande Stadt valt upt met een deel volcx. De vbandt neemt sijnen wijck. Meest alle de Kupters ende knechten die inde Stadt waren volghen den Gouverneur nae. Welcke met die wepnighe Kupters die eerst met hem waren upt gegaen den vbandt vervolchde tot Douwe toe / d'ander Kupters ende knechten bleven plaetse houden recht int beginsel van de Wouttsche heyde tusschen de Berghsche dypnen / die op de sincker handt ligghen / soomen na Douwe gaet / ende de dypnen van Arntermeer die op de rechterhandt sijn. Ondertuschen comt den Gouverneur wederom / eenen van sijnen Kupters ende twee peerden verloren hebbende. Want hy was gheweest tot aen't Kerckhoff van Douwe / waer dat lagh een groote menichte vande vbandt / ende hadde met haer gheschermutsfert. Vele mispzesen dese daet vande Gouverneur / om dat hy scheef sich selven ende de Stadt in merckelick ghebaer ghestelt te hebben dooz dien al te grooten lust die hy tot vechten hadde. Want de vbandt was hem veel te sterck: Ende hy was al te verre uptgereden om weder de Stadt te winnen indien den vbandt hem aengheballen hadde. Van desen uptnal weder gekeert zijnde / heeft hy de byugge aen't bolwerck vande Helstede doen afbyeken. Want d'aenmeers van't

Den vbandt comt int gesicht vande Stadt ende werdt uerstaecht.

Maecht van Soldaten binnen Bergen.

S'daeghs daer aen heeft men ghemonstert. Daer waren in alles twaelf Waendelen volcx daer van de neghen inde Stadt / d'ander drie op de Schantsen lagen. Hier en boven hadden wij noch vier Vanen Kupters. Vande twee Nederlantsche waeren Ritmeesters Pauwels ende Marcellis Bacx geboeders: Ober d'ander twee Enghelsche waren Parcker ende Poulij. Want Poulij een Enghelsch Edelman leyde de Vane vanden Heere Willugby. Int Hollandt is een groote menichte van buscrupt aen gecomen. De Schantsen daer van wy spzeken / ligghen op de Haven. Want mits de Haven te lanck is om ghevoeghelick upt de Stadt beschermt te worden / zynder verscheden Fortzen ghemaect om die te bevrijden. Want de mondt vande Haven is vijff duysent drie hondert ende vijff entwintich voeten vande Stadt. Van S. Jacobs poozte looptse eerst Poozt-waerts vijff hondert ende vijffentertich voeten / ende van daer Westwaerts inde Schelde. In dese crompte is het eerste Fort / twelc me het cleyn Schantsken heet / om dat het minste van allen is. D'ander Schants en ligt maer een duysent drie hondert ende twintich voeten van het uperste hoofst / ende is ghenacmt Valckenburg, nae den Hopman die eerst daer op ghelegghen heeft. Hier vaertmen ober nae de Poozt-schans / die vande Houtpoozte licht twee duysent neghen hondert ende vijffentsestich voeten.

Haven van Bergen hoe gelegen.

Valckenburchs Schants.

Int Zuydlandt aen Valckenburch licht die nieuwe Schans / afghescheyden van Valckenburch voozsz alleen dooz de gracht / ende is achter open. T'water vande gracht wert dooz een kiel in de Haven af gelaten / oft op gehouden / nae datmen't beghcert. Vande nieuwe

Werck

wreck/ hadden een bygghe ober de vest gheslaghen/ om stoffe upt Dary-boogaerts-berg te halen tot volmakinghe vanden wercke.

Die van Bergen bevoeckten hylp aen die van Zeelant.

Cornelis Ianssen, Schepen vande Stadt werdt vande Magistraet nae Zeelandt ghesonden / om aende Heeren Staten te vertooghen/ Alsoo de vbandt dreycht de Stadt te beleggheren / ende tot dien eynde tot Woude gecomen is met sijn Legher / ende de Stadt seer wepnich is voorszien van allerhande nootdelicheden/ tot het upstaen vande beleggherighe/ dat daerom de Magistraet van Bergen hare C. E. dienstelick was biddende ende versoekende/ ten eynde het de selve believen wilde hare Bondtghenooten ende ghebuieren in desen noodt de handt te bieden ende by te staen: Dat het een ghemeene sake zy/ ende in dien Bergen comt t'onder te gaen dat d'Ep-landen van Zeelandt niet en sullen sonder noodt zyn. s' Daeghs daer nae/die was den 14 is upt Zeelandt aengecomen een schip gesladen met deplen ende sperren.

Bergen ghevoecht van alle nootdelicheden.

Ende want gheduyzende de beleggherighe op verscheyden tijden ons in aller neersichheidt vande Staten van Hollandt / Zeelandt ende vander stede van Doordrecht zyn toeghesonden alle dinghen die noodich zyn in beleggherde Steden/ sal ick een mael hier segghen/ dat de Stadt ghenoechsaem is voorszien gheweest van kroozen / Boter / Kraes / Sout / Harinck / Aberdaen / haver / strop / hopy / buscrupt / deplen / sperren / barkoenen / nagels / loot / koghels / lonten / spieffen / rjys / omschans / korbten te maecken / schuppen / spaen / hauwelen / manden / kruptwaghens / &c. Die van Zeelandt hebben soek ghesonden s' Portugaelsche slanghen / schietende koghels van 16 pont.

Het waren vande ghene die Pieter vander Does Vice-Admirael van Hollandt Don Diego Piemontel ontnomen hadde / also hy sijn Galeon by Blanckenberg inghecreghen ende tot Blissinghen aen ghebracht hadde. Het peertvolck van de vbandt sich weder vertoonende op den wegh van Wouwe is lichtelick van de onse te rugghe ghedreben / midts sy soo heel veel niet en waren. Ontrent desen tijdt werden heel veel vieren ghesien tusschen Roofsendael ende Calmthout. Dese zyn ghemaect vande gene die van Calmthout nae Steenberg trocken / om daer haer macht by eente versamelen/ ende dan eenen aenbal op't lant vander Tholen te doen/ gelyck daer na is ghebleken. Want s' nachts hoor den 17 Septembz is de vbandt in grooten getale/ onder t'belept vanden Heere van Montigny, langs den Matteberfchen dijck ghecomen aen Eendrecht, van voornemen wesende t' Eplant in te nemen. De geheelen Coolschen Dyck sonderlinghe/ daer men als het water leegh is / dooz de Riviere gaen can/ is met een eenparighe boystweere bezijdt/ en daer het van noode is/ zyn schantsen opgheworpen ende die niet Soldaten beset. De Grave von Solms was Gouverneur van het Eplant. Daer de vbandt meende ober te comen/ is een passelick boozlant/ ende daer zyn oock drie schantskens aen de Chooolsche zijde/ daer van het eene Supwaerts na Tholien ghelegghen / Botshoost ghenaeamt werdt. Het middelste heet Papen-mutse om dat het vier hoeken heeft. Het derde/ twelck na het Noozden streckt/ is genaemt het nieuwe Veer. Ende alsoo het leeghe water was / begaben

Montigny soecht in het lant Tholien te ballen.

sich eenighe Daendels vanden vbandt te water/ ende sochten ober te comen aen de Papen-mutse. Doch het water en was noch soo leeghe niet gevallen / als sy wel ghemeent hadden: Ende de bloedt was haer mede te sterck. Vele van spoelden de voeten van onder upt ende verdzoncken: veel werden van d'onse met hantgheschut inde Riviere/ doot gheschoten. Sommighe nochtans waren al ober/ ende lagen onder de kant vande Riviere bedeckt tegen het schieten vande onse / wenchende ende roepende aen haere spits-broeders datse aen vallen souden.

Beleest beel vande zyne voozen schantsen.

Maer soo al haer wenchten ende roepen te vergheefts was / midts d'ander vast op het vlichtten waren / zyn sy ghenootsaecht gheveest weder het water te kiesen/ ende haer selven te verdyncken. Soo die inde Riviere waren/ seer arbeypden om ober te comen / ter wyle stonden d'ander op den Dyck vande Zabantsche zijde / ende gaven gheweidich byer op die vanden Eplande. Doch daer en is niet meer dan eenen vande onse doot ghebleven/ die een ghemeen Soldaet was onder Berchem, Maer de vbandt heester ober de twee hondert ghelaten. Als de vbandt eerst sijnen aenval debe/ en warenden nauwelicks veertich vande onse om weete te bieden/ Maer stracks quam by haer in aller haeste / den Papman Lagro upt de Stadt vander Tholen / met sijn Daendel. Al wast dat die vanden Eplande den vbandt geluckelick hadden aff gheslagen / soo en waren sy nocht anders sonder sozge niet/ wetende dat by dese pzoerbe niet lichtveerdelick en hadde aengegrypen/ maer van meyninge zijnde het Eplande vander Tholente ouerrumpelen / om also die van Bergen/ jae gantsch Zeelandt te quellen: Sy hielden vooz seker dat hyt haest herbatten soude/ ende misschien den aenstaende nacht / om dooz eenighen middel te volvoeren / het ghene hy nu niet en hadde comen doen/ ende vermits sy swack waren/ om alle plaetsen met genoechsaem volck te voorszien/ versochten sy aen die van Berghen / datmen haer Adriaen Willemsz, ende Ioos Brissaulx, met 300 mannen/ die sy onder haer hadden/ sepnden wilde. Dese Adriaen Willemszoon was inden eersten Zeeuschen krijgh Admirael van Ziericzee gheweest / ende was nu oberste Lieutenant van den Graeff van Solms, ober al t'Zeeusche krijghsvolck. Brissaulx was de sone van Iacob Brissaulx een vzoorn Godsalich man/ die meermaels Burghemeester van Byngge is gheweest. Hadde mede gheweest int beleggh van Slups / ende sich aldaer wel ghequeten/ ghelijck alle d'andere/ hoe wel de Stadt ten laetsten in handen vanden vbandt gecomen is. Dese beyde waren ons vande Heeren Staten van Zeelant toe gesonden tot onderstant/ soo haest als men verstondt dat de vbandt het hooft nae Bergen hadde. Den 19 Septembzis quam den Drossaert weder van Amsterdam daer hy gecocht hadde een groote menichte van Deelen/ Cap-rabens en ander gereetschap ten behoeve van de fortificatie noodich. Want boven dat hy Drossaert vander Stadt was (t'welc naest de Marcgrave den hoogsten staet in Bergen is) was hen mede een fortificatie vande Stadt ende Forten vertrout. Sijnen name was Elias de Lion, en is de selfste daer van wy boven hebben ghesproken int innemen van t'slot van Wouwe.

Die van Tholen bevoeckten bystant.

Elias de Lion Drossaert van Bergen sijn

Sijn vader is den hooch-geleerden Heere en Doctoꝝ Albrecht de Lion, die binnen Loben 24 jaeren lanck is gheweest den eersten Professor inde Rechten/ en tegenwoozdich Cancellier van Gelderland ende eerste Raet-Heere vande H. Statē der vereenichde Nederlandē. Dien nacht welcke den 20 September is gevolcht/ quam de vpyant op den Raberch, doch omtrent den middach heerde weder na Wouwe. Van weersyden en isser niet met allen geschiet/ want het reghende den geheelen nacht ende den voozmiddach tot des vpyants verreck toe.

De magistraet veerdicht eenighe ghesanten aff nae Hollant ende Zeelant om de Heeren Staten den standt der stad te openen ende om met eenen hulpe te versoeken. Cornelis Iansz Schepen der stadt reysde nae Zeelant/ ende Adriaen Willemssz Stadts Secretaris nae Hollandt. Den 22 der selver booz den dagheraet isser gheweest eenen alarm / de trompetten staken/ de trommelen sloeghen/ ende de groote clocke ginck over een boozt. Want de Gouverneur hadde by een doen comen eenighe hoop soldaten / om inden mozzghenstont de wachte te verstercken/ mits de vpyant ghemeenlick pleegt syn aenlagen op eenige plaetsen ontrent die ryt aen te grijpen/ als wanneer de wachte verbaecht en dicmael minst op haer hoede is. Dit en hadde hy de Ruypteren niet verwitricht / welke opte marct haere cozpe-de-guarde hadde. Dese soos langs de straten dooz rijdende/ comen by geballe onder dese Soldaten/ vragende/ wie sy waren/ watsse begeerden/ maer eenen sekeren Soldaet upt den hoop haer eenighe onwetende ende onbeleefde antwoozde ghebende/ keerden sy weder tot hare Officiers / verhalende wat hen wederbaren was. Dese niet wetende watter omginck/ ende meenende datter onraet was/ deden stracy alarm steken. De Gouverneur heeft dit seer qualick genomen/ ende heeft sich hier ober by den Rithmeester beclaeght van't ongelijck dat hem hier in was ghedaen/ want dat dese Soldaten waren vergaerdert dooz synen last. De Rithmeester antwoozde hem/ dat sy niet en hadden geweten sulcx dooz syn bevel geschiet te wesen/ ende datmen't haer hadde behooyden aen te seggen/ mits de tegenwoozdige gestaltenisse der stad. Daer om wiertter by uptroep verboden / dat niemant meer sonder last vanden Gouverneur en soude bestaen eenigen allarm te maecken.

S'daeghs daer aen is de bagagie vanden Obersten Firmijn vande Soldaten gheplundert. Dese hadde gheweest Gouverneur van t Slot te Wouwe. Dese om seker verschilt welck gheresen was tusschen hem ende eenen Marchand, die mede opt Slot lach/ was gereyft nae Hollant om ober den voozschybe Marchand by de Heeren Staten te claghen/ ende hem te doen cassenen/ versooghende met eenent'ghene van Hode was tot bewaringhe vande sterckte. De Staten hadden hem behandicht een goede menichte van musquetoon/ koghels tot Falconetten/ lonten ende eenighe tonnen buspoep. Maer eer Firmijn upt Hollant was wedergekeert/ hadde Marchand alle diet met Firmijn hielden ten Slotte aff gejaegt/ en was heymelick metten vpyant verdraghen. Wepnich tijts daernaer / te werten den 17 Januarij 1586/ den vpyant het Slot overgebende booz 20 dupsent Croonen/

nam syn verreck nae Vranckrijck. Dit goet hadde Firmijn tot dier ure bewaert. Maer soo hy meende te verreyfen/ mits hy affghedanckt was/ ende dese dinghen t'schepe ghebaen hadde/ de Soldaten dit rieckende (gelijck sy in sulcke saken by wat scherp van ruecke zyn) ende eenen goeden voet ghevonden hebende om haer t'ontschuldighen / de wijle het tegen alle Crigch-rechten was sulck goet upt beleggherde Steden te verbaeren / hebben alle dien voozraet ten Crighe behooyende / ende met eenen alle syn hupsraet buyt ghemaect. Doch hebben moeten het costelickste wederkeeren. S'daeghs daer aen t welck den 23 Septembꝝ was / werdt den vpyant op den wegh van Wouwe ghesien / recht op de stad houdende. Ons peert-volck ende voet-volck vallen op hem upt. Van soo hy quam aen de Bergsche Dypnen/ sloech ter rechten zyden in ende trock langhs den Santwech/ nae den Rijfel-berch ende de Poozt-gheest/ alwaer hy hem oock legerde. Alsoo water vande vaert/ die sommighe t'onrechte in hare Lant-kaerten de Riviere Zoom heeten / dooz de slupsen aende Bagijne-poozte ende Steenberghsche-poozte wert op gehoude/ staen alle de wapen/ die tusschen de Woutsche ende Bagijne-poozte liggen/ onder water/ so datmen vande voozs Woutsche poozte int Poozden niet comen en can. De onse dan/ keerden wederom ter stad in/ ende zyn dooz de Steenbergsche poozte upt gheballen / met ontwonden ende vliegghende Daendelen den vpyant tot vechten lockende/ die hem binnen syn leger hielt.

Des anderen daeghs heeft hy oock syn leggher gheslaghen int Zupden/ t welck hy van S. Geertruyts-bergh heeft uptghefreckt tot aen den Bal toe/ daer in begrijpende Burghvliet, den Zuyt-geest, den Rabergh, ende een deel van t Berghsche bosch / dat int Oosten vander stad leyt. Den Rabergh wert also genaemt/ nae t Kat daer mede men rabzaecht / ofte daer op de doode lichame vande onthalsde ghelegt werden. Want op desen bergh pleegtmen justitie te doen. De vpyant heeft de galghe die daer op stont: een dagh oft twee nae syn comste/ affghehouwen ende verbzant. Dese bergh leyt int Zupden vander Stadt/ recht soo men nae Antwerpen gaet. S. Geertruyt, wert vande superstitieuse menschen gediend tegen de ratten ende mupsen. Sy pleegt booztijden te wesen Patronesse vander stad/ ende men segt datse Vrouw van t Landt van Berghen geweest is. Het Capelleken dan van S. Geertruyt dat eertijts op desen berg stont/ heeft hem den naem ghegeven / hy licht recht aen t'verdroncken Zuyt-lant. Den Bal is een deel vant' ackerlandt/ dat tusschen t bosch ende de stadt licht/ en t'beginsel van't blacke velt/ twelck eendeels nae t Oosten/ eendeels nae de Woutsche poozte sich uptreckt. De Zuyt-geest is een ghehuchte / ende Burchblijet een Dozp gheweest/ daer t Slot was dat vande Francopsen als voze gesept is/ verbzant wert. Het Slot van Halteren/ t welc naer het Dozp daer't ghelegen is/ soo genaemt wert/ hadden die vander Cholen met ontrent 30 mannen beset. Piet dat sy meenden/ dat het selve den vpyant soude comen wederstaen / maer ont dat het dien vanden Eplande een schilwachte wesen/ en haer vande comste des vpyant waer schouwen mochte. De vpyant vzeppende t slot met geweld te willen innemen / hebben't de

Die van Bergen sijn den gesanten naer Hollant om hulpe.

ruyt misverstaen tot Bergen

Marchand, vercoopt Wouwe den vpyant.

Schermt sijn tegen de vpyant.

S'vpyants leger int Zupden.

S. Geertruyt crachten.

Die van Berghen werden met volck ghesifficeert vande Heere Staten.

Aet slach om Den vbandt in het beleggen aen te lasten.

Clocke antwoorde van Paulus Bacx.

Soldaten obergogheben behoudens lijff ende goet. In den Reyghers-toren zijn dien dagh twee te peerde zijnde/ met een groff stuck gheschoten. Men heeft daer nae verstaen dat den eenen een man van name was / ende dat hy t'Antwerpen soude begraven zijn wel met 800 tozsen. Des nachts en lietmen gheene clocken de heele stadt over slaen / op datse den vbandt niet en soude dienen tot eenige aenslagghen. Ontrent dese tijdt hebben wy seer veel volck van alle canten ghecreghen. De Heeren Staten/ al hoe wel het Eplanc vander Tholen mede moest voozsen zijn/ hebben ons een groote menichte van Nederlander en Schotten toegesonden. Die van Blissinghen/ vanden Bziel/ ende van Costende/ hebben ons een goet deel uytghelesen volck ter handt gedaen. Daer zijn oock ghecomen onder t'beleydt van een Engelsche Capiteyn genaemt Capiteyn Bock, ontrent tachtentich mannen/ van Geertrupden-berghe/ die der Heeren Staten ghebiedt verwozpen ende haer onder d'Engelsche begeben hadden. Boven alle dese zijnder noch ses Vaendelen uyt Enghelandt op den eersten Nobembz is gearriveert. Sulcx dat het ghesal vande inligghende Soldaten/ die int eerste van het beleg niet meer dan 1500 en waren ghemonstert/ soo te peerde als te voete/ vooz t'vertreck vande vbandt was gheworden tot vijf duysent. Maer soo nu de Ritmeesters sagghen dat den vbandt leggher sloegh/ ende de stadt meende/ achtende datse vock wat doen moesten/ om te tooghen datse mede mannen waren ende den vbandt onder d'ooghen welsien dozsen/ zijn sy ghelijckelick ghegaen by den Gouverneur Drurij, versoeckende dat het haer mochte gheoozlooft zijn den vbandt te besoecken: Want datmen niet toeben en mocht tot de vbandt t'leger tot aen stades veste soude hebben ghebracht/ als wanneer de Ruyterije zgeenen dienst meer en soude connen gheboen. Indien sy (welck sy vastelick vertrouwen dat ja/) eenich voozdeel op den vbandt krijghen connen/ soude t'selbe der Sadt boven maten dienstelick wesen. Want dat dooz dien middel de vbandt verflouwen ende die vander stadt vercloecken soudent. Dat tot beyden seer dienstelick was/ indien de belegghers int begin vande belegeringe eenige schade leden. Coztelick dat het niet en was/ het doen van cloecke mannen/ te lijden datse binne der stadt soudent besloten werden. Andere daerenteghen beweerden (want alle de Hopmannen daer tegenwoz dich waren) dat alle overwinninge onseker is: Indien sy vande vbandt overwonnen werden/ dat sulcx der stadt seer schadelick wesen soude: Ende indien sy d'overhant behielden/ dat de vbandt die schade lichtelick soudent connen draghen. Datmen te doen hadde met eenen seer machtighen ende victozieusen vbandt die seer sterck van volck was. Cis waer het uytballen wert gemeenlick den beleggherden nadeelich gheoozdeelt: Maer dat heeft plaetse/ daer sy wepnich in getale zijn/ ende alsoo vande vbandt omringelt werden/ datmen niet lichtelick nieu volck krijghen can. Maer den hoop van ons krijchs-volck was passelick groot/ ende wy creghen alle daghe uyt de bereenichde Prohibitien ververschinghe van volck/ dooz de goede gheleghentheidt van onse haben. Paulus Bacx het woozt herememende/ gaff vooz antwoorde: Wy weten ooc wel (sepde hy) datmen voozlichtelick han-

delen moet: Wy wete oock wel/ dat den vbandt een machtich ende victozieus leger heeft/ ende dat hy seer sterck van volck is/ hebben oock al dickwils gepzoest/ wat vooz soldaten dattet zijn: Maer indien den Gouverneur niet en begeert der Ritmeesteren versoeck toe te staen/ dat de selve machtige ende victozieuse vbandt ten laetsten met gewelt inbzecken/ ende soo vele alffer haer waren/ metten hoofde en (ich sal sijn eygen woozden gebzupcken) byden hayze uyt der stadt in sijn leger soude trecken. Maer aengesien andere daer seer teghen waren/ soo werde hy soo ongerust dat hy niet een woozt meer spzeken en wilde/ ende meynde also nae hups te gaen. Maer wert ghehouden vanden Gouverneur/ en d'andere die daer tegē woozdich waren. En/ sepde de Gouverneur Drurij, aenghesien dat sulcx streckt tot welstandt ende behoudenis vande Stadt/ soo en wil ick daer niet langer tegē wesen. Doē nam elck sijn wapen/ bepde peert-volck ende voetvolck. Men sloecher noch trompet/ noch trommel/ ghelijck men gewoon is/ als men het volck vergadert: Sy verwittighen elckanderen vanden uytval/ ende zijn ter bestemder uren al te samen ghereet.

Vchtenbroeck een Edelman uyt Hollandt/ weseude Coznette vanden Ritmeester Paulus Bacx: wert vooz uyt gesonden om den vbandt uyt te locken int vlacke velt/ dat tusschen het leger ende de Stadt is. Hem volgen 14 oft 15 harquebusiers/ ende rijden also te samen recht op het leger aen. Daer is dicht aen stadt veste eenen leeghen wech/ die vande Steenberghe poozte leyt nae de punct vande Helste ende wert bedect van Varibogaert/bergh/ welke aen dese punct eyndicht/ ende een ballepe maect. Langs desen wech/ rijden de Lanciers na de vooz ballepe met neergevelde lancers/ om niet gesien te werden van den vbandt/ die sijn leger hadde op den Rijffelberch/ ende op den Hooydt-geest.

De Harquebusiers van Marcellis Bacx voozghen haer by de Lanciers. De Baren hadden de vooztocht/ dese volchde de Bane van Willugby. Ende Parker was inde hinder-tocht. De vbandt die wepnighe siende/ welke met Vchtenbroeck naer hen toe quamen/ sondt haer teghen een goede menichte musquettiers. Int velt daer Vchtenbroeck met de sijne was/ zijn seer veel aerde wallen/ die bewassen zijn met dooznen ende distelen/ die nende om de ackers van elckanderen te onder scheppen. Dese namen de vooz musquettiers al vast in. En ter wijlen sy met Vchtenbroeck schermtutseerden/ d'onse die achter Varibogaerts-bergh stonden/ dit siende/ ende seer blijde weseude van dese seer goede en gewenschte gelegentheidt/ vallen eens loops midden onder de vbandt. De Trompetten blasen/ ende elc doet sijn beste metter lantie/ rijfwerden ende pedarmen. Houwen ende steken wasser geet gebreck. De musquettiers worden van achter haer wallen ghedzeben/ ende en sagen niet schoonders dan haer gheweer wech te werpen/ ende te bidden om ghebanghen te worden. Vele moestent metter doot besueren/ ende vele weter ghebanghen: Want sy waren soo van d'onse omcinghelt/ ende van haer leggher affghesneden/ datse niet en condent onthlieden. De vbandt medelijden hebbende met sijn volck/ sondent uyt het leggher drie Banen Ruyteren tot haerer hulpe/ maer die werden haest vande

Uytval van de Stadt/ te ghen den vbandt.

Schermtutseeringe metten vbandt.

Beleghen van eenige musquettiers vande vbandt.

de

de Baxen/welcke de vooztocht hadden/ inde vlucht geslagen/ ende bedwongen/ sich op den Rijsselberch te houden/ om aen te sien het vangen ende dooden van haer arme musquetiers. Geduprende het ghebecht/ zjnder eenige gebangen binnen gebzacht: Ende onder de selfde eenen sekeren jonghen Edelman/ de susters sone van dien Groef-beke, welke eertijds Bisschop van Ludick gheweest is/ toegenaemt Amsterode, was overste Lieutenant van een seker Regiment Hoogh-Duytschen/ en hadde int aenghesichte een groote quetsure ontfanghen. De onse hadden voozghenomen stracx weder nae de stadt te keeren/ soo haest sy den vbandt eenighe merckelike aff-bzeucke souden hebben ghebaen/ sonder te vertoeven/ tot datse de gheheele macht van't leger op het lijf crjghen mochten/ de wijle sy daer toe te swack waren. Mochten/ derhalven/ als eere ghenoech behaelt hebbende/ byjelic ter stadt waert weder keeren/ vele ghevanghenen met haer ten thoone inbzengende/ en hadde gedaen den pber ende het groot herte van Parker welke niet en conde lijden/ dat des vbandts Ruyters ontkloopen waren/ ende soo gherustelick stonden aen en sagen/ hoemen met haer voetvolck vast ommesponck. Haer dan aenbalende/ daer sy soo merckelick voozdeel in hadden/ heeft haer wel een repse oft twee aen het wijcken gebzacht/ maer soo sy ghenootsaect wert sich op den bergh mede te begeven/ die den vbandt in hadde/ om haer van daer te drijven/ daer nu het gheheele Legher in de wapen was/ ende des vbandts ruyteren onderstandt ende nieuwe herten ghecreghen hadden/ ende gelijkelick op hem alleen l...len/ scheelde het seer wepnich/ dat sy niet oft dooz de menichte overloopen oft ten minsten gebangen wert. Dypmael grepen hem de vbandt/ dypmael ontfettede sy't haer/ sich mannelick metten sweerde weerende. De Baxen ende Pouly siende het gevaer in het welke de Ritmeester Parker was/ ende gepzickelt wesende/ dooz eenen sonderlingen pber ende begeerte/ om naer haer ghewoonte alle sintds eere te behalen/ liepen met eenen vollen loep int midden van den vbandt/ daer sy ten dicksten ware. Ahtende dat de behoudnisse van een soo dapper man berre ginck boven allen buyt/ boven alle ghevangenen/ ende watmen meer dencken ofte segghen mochte van eenich gewin/ die in den krijch te verkrijgen is. Waer dooz eenighe die het eerste gebecht gebangen ende noch in stadt niet gebzacht en waren/ ontrent tsebentich in ghesale/ metter haest werden omghebzacht ende eenighe ontquamen tegen haer eyghen hope. Dooz de comste van vande onse wert Parker een wijde baen geopent/ om den vbandt te ontgaen.

De Baroen Willugby, ende den Obersten Wilfort, quamen recht aen upt Hollandt/ soo men just besich was met buyt te bechten/ en sonder ergens onder eenich dacte gaet oft haer te verberche/ begaven sich buyt met een goede menichte van voetvolck om de Ruyterie met meer volck by te staen. Ten lesten is de de Ruyterie/ als volcomentlic volbzacht hebbende haer vooznamen in seer goede ordze nae de Stadt gekeert. De vbandt volchde haer wel in grooten getale/ upter maten verstoort zjnder dat haer Parker soo upt den clauwen was ontkloopen/ maer en condon niet met allen uptgerichten. Parker hadde al eenige Auf-

quetschoten op sijn wapen ontfanghen/ van was ongequetst/ mits sy een schoot-vrije-har naseh aen hadde. Daer t'besonderste gebecht hadde geweest/ lach het allenthalven vol dooz de lichamen/ soo van menschen als van peerden. Van onse Ruyteren zjnder vier ofte vijf doot ghebleven/ maer daer waren veel gequetste/ ende de schade van peerden was onghelijck meerder. Men seght datter van de vbandt soo eens so anders boven de 200 doot bleven. Dit is ghebeurt op den 25 Septembris/ nae de middach. Ondertusschen soo de Ruyterie metten vbandt bochten/ vzaaken de Metfers aff sekere obergebleven mupren vant Bagijnhoff/ op datse den vbandt niet en souden dienstich zjn teghen de Stadt. Stracx nae dit gebecht vercozte den vbandt sijn leger/ twelck sy seer wijdt genomen hadde/ ende verliet den hoogen Poozt geest/ sich selven daeren boven oock wel sterck begrabende/ so int Zuyden/ als int Poozden der Stadt/ teghen het uptballen van de onse. Want sy en hadde hem niet ghehoet vooz dese wijse van doen/ en hadde oock nopt gemeent/ dat sulcken hert en cloeckmoedichept in die vander Stadt soude geweest hebben.

Ontrent den avondt zjnte samen gecomen de Here Drossaert/ Burgemeesters ende Schepenen/ by de welke haer hebben geboecht de Capiteynen Veer, Schot, Basquivile ende Salfberij, om gelijckerhandt tsamen te beraetslagen van het ghene tot behoudnisse der Stadt noodich wesen mochte. Ende nae desen/ is ooc dit alletijt onderhouden/ dat de Gouverneur selve/ met de vooznaemste vande Crjch-Raet/ op het Stadthuyse eens s' daegs zjn gecomen ende gesproken hebben van dingen die den tegenwoozdighen stant van saken aenginghen. Het welke een seer pzijselike sake is/ sonderlinge in een belegerde stadt. Want dooz desen middel werden lichtelick de beginselen van swaricheden tusschen Soldaeten ende Burgeren (die op sulcke tijden seer haest rijfen connen wech genomen) ende indien van weersijden yet onwetens ende onbersiens/ tot nadeel van deen ofte d'ander dooz misverstant is geschiet can t'selfde/ sonder groote moepte ende swarichept/ verbeteret werden.

De Magistraet dan/ op dat het emmers aen hare neerstichept niet en soude ontzoecken/ heeft van die tijdt aff altydt tweemaal des daegs vergadert/ te weten/ ten acht uren voozden middagh/ ende des na middaegs ten twee uren.

Willugby begeerde vande Magistraet/ dat de Burgerije sich wapenen/ ende inde stadt op de straten hare wachte houden souden. De sake was so verre gebzacht/ dat d' Hopmannen ende alle de ander Amptliede alreede waren gecozen. Maer soo vele sich ontschuldighden/ upt oozsaken datse geene wapenen en hadden/ als die t'anderen tijden haer van de muptende Francopsen waren affgenomen/ en isser niet meer naer gevolght.

Den 28 deser maendt/ is Thomas Morgan, die eertijdt Gouverneur vander Stadt was geweest/ upt Engelandt wedergekeert. Dese was vande Coninginne ende de Staten gesonden/ om in plaetse van Sire Willem Drurij Gouverneur te wesen. De Staten hadden te voozen gesonden den Monster Heer Lancelot Parahis, met last om die van den Crjch-Raet/ ende de Magistraet aen te seggen/ dat het hare

Setal beide de dooden aen weder zjden/ tijn wanneer dees upt bal geschiet is.

Den 28 der Morgan wert vande Coninginne van Engelandt Gouverneur van Bergenges selt.

Parker int groot pber ghekel.

maer waert dooz de Baxen ontzet.

Majestept hadde beliest / weynige dagen geleden haer ende den Heere Baroen Willugby, aente schynen / harer Majestepts goeden wille te zijn / dat Morgan Gouverneur wesen soude / tot welckē eynde zyooe soude de bzieve van hare Majestept selve. Dat over sulcx sp niet en begeerden pet tegen hare Majestepts wille in desen te doen. Dat daerom den Ridder Drurij de plaetse hadde in te ruymen aen den voorsz. Morgan, die seer haest met haren bestelbzief daer soude ghesonden werden. Den inhoud der bzieven van hare Majest. aen Willugby, waren dese :

Zief van
de Co. van
Englant
aen Wil
lugby.

Haer Mat. verstaen te hebben, dat de Prince van Parma voor hadde, Berghen opden Zoom te belogeren; Ende dat daerom het haer goet gedacht hadde het Gouvernement vande Stadt den Ridder Morgan te bevelen, op dat se teghens het geweld des vyandts mocht te beter versekert zijn: Dat hy over sulcx de goede handt merren Heeren Staten aenhoude londe, op dat Morgan van stonden aen inde plaetse van Drurij mocht ghestelt werden, mits hy onlanghs gheleden haer van de Staten was gherecommandeert. Dat sy gantsch niet en twijfelde van de ghetrouwicheydt ende cloeckheydt van Drurij, maer dat de lange ervarenthoyt die Morgan in Crijchs-faken hadde, en de gheneghentheydt van het ghemeene volck tot hem de eenighe oorfaecke was deser veranderinghe.

Het gene de Coninginne seght van de geneghentheydt des volcx tot Morgan ende van de recommandatie der Heeren Staten / is alsoo geschiet: Willugby en hadde Morgan ten besten niet gesint. Daerom Morgan merckende / dat hy op de gonske van Willugby niet steunen en mochte int behouden van het Gouvernement van Bergen / ende datter oock seer vele na stonden / heeft hy sijn beste ghedaen om de Magistraet ende de Burgherie seer aengenaem te wesen / dooz welcken middel hy oock de gonske vande Heeren Staten ende met eenē bzieven van recommandatie aen hare Majestept so aende Staten als vande Magistraet van Berghen vercregen hadde. Ondertuschen hadde Willugby / Morgan dooz eenighe pzaetijcke van het Gouvernement ghesolpen / ende Drurij daer in ghestelt. Maer want sulcx geschiet was sonder verwilliginge vande Staten / daerom hadde sp aen hare Majestept geschreben / op dat niemant soude bestaen / sich in desen teghen haer bevel te stellen. Naede romste van Morgan is seer veel geschuts geresen / niet alleen ruffchen bepde de Gouverneurs / maer oock onder de Haplieden ende gemeene soldaten selve.

Twist tus
schen Dru
rij en Mor
gan.

De Engelsche hielden het meer met Drurij dan met Morgan, de Nederlanders en Schotten volchden de zijde van Morgan: Willugby droech Drurij teghen Morgan: Daeromme gaff hy wel het Gouvernement vander Stad aen Morgan / maer stelde Drurij over de schantfen: Seggende dat hy dit dede / om dat hare Majestept alleene vande Stad ende niet vande schantfen gheschreben hadde. Morgan daerenteghen beweerde / dat sulcx seer ongerijmt was / overmits de schantfen ende Stad aen een hingen / ende woyt verscheyden Gouverneurs en hadden gehad.

Het quam seer welte passe / dat de Grave

van solms, ende den Generael Villers upt Zee landt aengquamen / jupst op die tijt / als de Gouverneurs (ter oorzake van het Gouvernement) aldus twisteden / om haer tot bzieve ende een bzicht te vermanen. Niet te min / Drurij wert gestelt over alle de schantfen vanden Haven / ende Morgan over de Stadt. De gene die het met Drurij hielden / werden oock op de schantfen gelept. Drurij quam seer selden inde Stadt / selden sprack hy met Morgan / oft daer en rees altydts eenich gekijf / ende clacchde oock seer vande Heeren Statē ende vande Magistraet. Dese oneenicheden misshaegde den Heeren Staten grootelic / te meer / aenghesien haer bevel soo opentlick wert wederstaen. Een pghelick bzieve / ende was besozght wat hier aff noch tenlaesten soude moghen comen.

Die dooz
den Grave
van Solms
tot bzieve
vermaent
werden.

Den 29 deser maendt / is den impost vande wyenen ende bieren verpacht / ende gheduerende de belegeringe / van allen betaelt gelijk te vozen. Des daeghs daer aen / heeft Willugby wederomme eenen uptbal gedaen / op de ghene die in het Noorden gheleghert waeren. Doch hoewel hy by na den selven wech inginck / die inden eersten uptbal ghebuyckt wert / en heeft daer mede niet sonderlijcx uptgerecht. Want de byandt handelde veel voorsichtiger / ende droeg goede sozge / om van achter Daribogaertsberg niet verrast te werden / gelijc indē eerste uptbal geschiet was. Het voert volc hout sich binnē de loopgraven oft achter de heggē die te naeste by tleger warē / en en valle de onse niet meer aē als te voze. Ons voert volc stelde sich in slachwozde ontrent eē musquetsoz te vande Stad. De Ruyperie raechten noch tans aen elckanderen / ende van weersyden wert dapper ghebochten. De onse houden hart aen / de byandt wederstaetse mannelick: Elck doet sijn uperste cracht. Het peert van Pouly / die de Danc van Willugby leyde wert onder hem geschoten. Hy neemt strax eenander om te wzeken sijn verlies.

Wbakte
gen den
Byandt

Onder ander wert een Cozpozael van de Grave Nicolas cloeckelic bechtende gevangen. Marcelis Bacz int schermutsen sekeren Albanops bejegenende / ende eerst met sijn sweert den selve onder de wapenē dweers doozsteken hebbende / grijpt hem by den kop en treckt hem met ghewelt upt het midden vande byandt / met peert met al / hoe seer hy oock socht te ontwozstelen / ende byenght hem soo ghevangen aff. Naer het volbringen van dese cloecke daet / is sijn peert onder hem doot gevallen / als het nu sijnen meester onghquetst metten buydt in sekerder handt gebzacht hadde / want het was dweers doozschoten. De stucken die op de karte van de Minneboerē ende op de Steenbergse poozte gestelt warē speeldē dapper / verscheyde mael Man en peert inde lucht werpende. Maer de byant en slude daer om niet met allen / ende waren ongelijck / meer van getale dan de onse. Het scheen dat het een eeren-strijdt ende niet om lijf ofte om leven te doen en was / also van weersyden gebochten were. Den avondt ende de aencomende dypsternissen hebbense alleen comen scheidende.

Cloekkes
van Marce
lis Bax.

De Ritmeesters / Lieutenanten / Coznetten Quartier-meesters / Cozpozaels ende gemeene Ruypers hadden al te samen verscheyden schoten op haer wapenen ontfangen. Doch daer waren weynich gequetse / en de meeste schade

schade was onder de peerden gheschiet / hoe't metten vpyant gestelt was / is my onbekent.

Die van het Zuyden hebben op den eersten dagh Octobris begonnen haer loopgraven te maecten vanden Bal aff tot de Lazarie toe. Twee daghen daer nae quam eenen sekeren Spaingiaert overghebellen / die eenen doozsteken hadde ende daerom overquam / gelijk hy sepde. Soo dese gebzaecht wert nae de gelegentheyt van het leger / sepde hy dattet kerck was 30000 manden / ende datter waren gecomen ses metale stucken / boven de welke men alle uren noch ander vijftich verwachtte. Datmen vooz hadde de Stadt met dese aende Watermolen te beschieten. Sulcx dat hy scheen te bevestigē / het geruchte vā 60 stuckē die int Le-ger gecomen zyn. Dese wert gesonden na den Prince Maurits, ende de Ho. Ho. Heeren Staten. Want Maurits sone van den Doozlichtigē Doozst Wilhelm Prince van Orangien, was vercozen tot Gouverneur Generael / in plaetse vanden Grave van Leycester, die dooz last van de Coninginne naer Enghelant veretrocken was / gelijk vooz genoegsaem verhaelt is.

Hy aenghesien den Wal aen de Watermolen te swack was om het Canon te wederstaē / heefstmen den selfden bestaen te stijvē ende dieker te maken. De Magistraet seynt upt deser oozsaecken den Burghemeester Zuytland nae Zeeland / aende Staten / om te verfoecken eenige onderstandt van middelen totter fortificatien / aenghesien de stad in veel plaetsen seer swack was / onpersien van gheilt / van arbeiders ende alderhande nootelikheden / daer nochtans de vpyandt de selfde alle daghe meer ende meer becingshelde / ende sijn uytterste beste dede om die te becomen.

Op den tweeden dagh nae t'vertreck van de Burghmeester / begoft de vpyant een schants op te werpen daer de Lazarie gestaen hadde / twelck soo nae de stad was / datse lichtelick de selfde met haer handtgheschut berepcken konden. Doen hielt alleman vooz secker / dat de vpyandt oock van die cant de stad beschieten wilde. Op den wegh van Calmhout werden ghesien een groote menichte van wagens ende karren / die de peerden nauwelick trecken en konden / ende met groote moeyte / (soot scheen) nae de Stadt gebzeven werden. Bepde Burgers ende soldaten meynden anders niet / dan dat hier de ander stucken quamen daer vanden overlooper gesproken hadde. Daerom vallen de Burgers aent maken vande voozst weeren tusschen de Woutsche ende Baghne-poozte / om ten minste daer op de vest vpy te zyn voozt handtgeschut des vpyants. Sy bzeken oock af de muyzen van de Woutsche poozte die noch te hooge waren / op datse geene schade en deden wanneer de vpyandt daer op soude mogen schieten / Daer wert mede eenen wech gemaect vooz de Hoven / die aenden voet van de Wal quamen / op dat de Kuyters even wel beneden langs de wallen souden mogen blijen rijden / indien de vpyant de stad beschote. Maer den vpyandt en was niet eens inde sin ghecomen vande Stadt te beschieten / hy en hadde oock niet die wagenen geen geschut / maer schuten ghebzacht / hy loerde oock op wat anders / gelijk d'uytcomiste geleert heeft. Des daeghs daer aen / het welke was den 7 Octobris / zyn der noch 25 Vaendelen vsetvolcy in het voozt-leger ghecomen / vande welke Overste was / de Grave van Egmont, soomen sepde.

Dese voozst. Vaendelen sloegen neder op den leegen voozt-geest.

Daer is eenen Dijk int voozdtlant by Beumoer / diemen Eesterdijck heet / om dat hy t'anderen tijden met Eesters is beplant gheweest. Daer hy aen vpyanne landt comt verandert hy van name / ende wert den vpyanne-landschen Dijk genaemt. Dese Dijk begint aen den leeger voozt-geest / ende loopende na den voozdlantschen dijk die aen de Zee comt scheidt eerst de polder van Beumoer / ende daer naer vpyannelandt van het vooztlandt aff / makende alsoo eenen drie wech daer hy aen de Zee-dijk comt.

De Heeren Staten hadden ober langhe desen voozst vpyannelandtschen dijk doozgesteken / op goede hope dat het water dooz het Geusegat in vpyannelandt / ende aen Barlabas int voozdtlandt inloopende / dooz het gat inden vpyannelandtschen dijk te samen comende / ende een merckelicke scheuringhe makende / den vpyandt soude benomen werden den middel om op den vpyannelandtschen dijk te comen. De vpyandt wert seer dick wyls op den vpyannelandtschen dijk ghesien / alle gelegentheyt seer neerstelic besichtigende. De onse dencken strax watter schuyde / ende vermoeden sterckelic / dat hy vooz hadde een byugge ober dit gat te maecten / om alsoo op den vooztlantschen dijk te geraken / ende dien inhebbende / onse schepen te beletten / datse onse vpyannen niet en souden mogen aendoen. Daerom wasser seer veel van desen dijk te segghen. Enige willen datmen hem t'eenmael slechten sal. Andere / datmen op den vpywegh / die inde bergaderinghe vande dijcken was / een Bolwerck opwerpen soude. De sake wert met den Grave van Solms verhandelt. Maer also het eerste soude geveest zyn eenen al te groote arbeyt ende cost / sonder eenige vzycht / mits den dijk geffent zynde / beter dan te voozen / den vpyandt dienen soude / ende dat het tweede niet sonder perijckel en was / upt oozsaken / dat de vpyandt soo nae by lagh / en heefstmen geen van bepden gedaen. Dien nacht van / welcken nae den 10 October volchde / nam den vpyandt den dijk selve in / leggende twee groote sloepē int gat / ende daer mede sijn volck oversettende tot dat hy nae zenige dagen / daer een byugge ober sloegh. Op den selven tydt / nam hy mede in den Matteberschen dijk / van de welke wy hier vozen gesproken hebben / inden aenflach die hy op't vpylandt vander Cholen gemaect hadde. Op desen dijk vzychte hy sijn geschut / ende benam die vander Cholen de vaert op Hollandt.

Men het gat vander Cholen is den dijk op twee plaetsen dooz ghesteken / ende daer is mede een schants geleght / diemen het Geusegat heet / nae seker gat dat Rollē inde eerste voozstghe daer gesteken hadde / eer hy met sijn volck van Dragon daer geslagen wert. Het welke geschiede inden jaere 1572.

Recht int gat vander Cholen laghen op ancker sommighe voozloch-schepen / de welke de vpyandt dede rupmen met sijn geschut / het welck hy op den dijk tegen ober het Geusegat ghebzacht hadde. Tegen ober Barlabas lach den Admirael van Zeelandt / met noch een ander schip van Oozloge. De Vice-Admirael Ioods de Moor, den vpyandt alst dach geworzen was op den dijk gewaer wordende / lost twee ofte vpyemael op hem. Maer hy hadde hem inden dijk

Groote
ban de Le-
ger van
Parma.

Den vpyant
neemt eens
gebycke in.

Parma
neemt den
Esterdijk
in.

Die van
binnen fort
sieren hare
Stadt.

Enige vooz-
lochschepen
by den vpy-
andt seer be-
schadicht.

Dijck begraven/ sulcx dat het schieten van loos de Moor, niet vele en dede. Den vyant had de oock hier dype stucken gheplant: Soo dese begonden te soelen/ werden dese bepde schepen gedwongen haer vertreck naer Roomerswael te nemē/ naer datse niet eenige schoten dweers doornaepst waren/ niet sonder verlies van eenighe scheep-soldaten ende matrosen. So onse schepen upt der haben liepen/ d'ene nae Hollandt d'anderen naer Zeelandt/ heeftse de vpyandt mede met sijn geschut bestaen te groeten. Deerste niet tegenstaende datse al eenige scheuten hadden ontfangen/ voeren nochtans deur/ ende vervolchden haer repse/ twee vande leste zijn te rugghe gekeert/ van de welke t'ene tweemaal ghetrest was/ sulcx datter doot geschoten was een Burgheers vrowwe met haer kindchen/ het welck sy op den schoot hielt/ en noch twee ander soldaten vrowwen seer ghequetst/ vande welke d'ene haer rechterhandt affgeschoten was/ die niet lange/ na datse inde stadt was gebzacht/ den geest gaff. Dit waren vande ghene die upt vzeese des vpyandts naer Hollandt ende Zeelandt vluchteden.

Want in het beginsel van het belegh/ hadden sommige sulcken schyck/ datse meenden haer eenige behoudensse te wesen / upt der stadt te comen geraken. Welcken schyck niet en wert vermindert/ als de Hopmannen selve hare huyf vrowwen met pack ende sack doozonden. Die gasten oock/ welke gheen soldye en ontfingen ende onder niemants eedt en stonden/ levende alleenelyck van den buyt in aller bertelhepdt ende Godloosheyt/ verlieten de Stadt met menichten/ ende gaven gelijk melck-koepen om paspoort te crygē/ op datse haer wech maken mochten.

Ontrent den avondt quammer een schip upt Hollandt/ nae het welke de vpyant veel schote schoot/ doch daer en werdt maer eenen soldaet doot-geschoten/ die by den Stierman aen het roer stondt.

De Ruyterijē claechde seer van hop vooz haer peerden/ maer de clachten zijn stracy ghesilt/ dooz dien daer hop genoegh upt Hollant wert gebzacht.

Ontrent dese tijt hadden de soldaten van Geertruyden-berch genomen eenige schepē geladen met Delfs bier/ boter/ kase/ pekellarinck/ ende olpe/ die sy in onse haben bzachten. Dese schepen hadden bescheet van de Heeren Staten om nae Antwerpen ende nae Breda te varen. De Cooplieden satente Geertruyden bergh gevangen/ ende haer bescheet hadden de soldaten daer aen de galge genagelt. De onse wilden dit naedoen / ende oock schepen aenhalen/ maer het is haer van de Heeren Staten verboden geweest / ende hebben nae gelaten. Tgoet dat de Geertruydenberghe naers hier gebzacht hadden/ is dooz last vande Staten den Cooplieden nae het vertreck des vpyandts wedergekeert. De Staten sonden die vander Cholen verberschinge van peert ende voetvolck/ welke aen Venus-dam tegen ober Roomerswael landen.

Als de vpyandt sijn beste dede om die vander Stadt de haben ende vaert te benemen / die vander stadt deden mede haer uysterste neersicheyt om de selve te behouden/ maken daerom op eenen tijdt verscheden nieuwe wercken/ vande welke het eerste op den Doozdyck vande haben is ontrent vyfshondert vyf ende tachtentich voeten/ vande Doozdyck schants na

de stad toe/ genaemt de Papen-mutse. Op den Havendijck aende Helse heeft men een bozstweere gebzacht. sta-vast is begonnen g'nacht vooz den 14 October. Op den Doozlandtschen Dyck is een plaetse / diese Barlabas heeten 1105 voeten vande Doozschandts. Hier is den dyck in twee plaetsen doozgesteken. Dese gaten verhinderden alleen den vpyandt / dat hy sijn geschut niet en conde bzingen om op de Doozdyckschants te schieten. De onse vzeesende dat hy ten langen lesten oock hier doen mochte gelijk hy int gat vanden Dypeammelantschen dyck gedaen hadde/ nemen de plaetse selve eerst in/ ende werpen daer een Schans op/ die t'gemeen volck den name van Sta-vast ghegeven heeft/ om datmen hier staen en den vpyandt schutten moeste om de haben te bezijden. Om de Schants in haest op te maken heeftmen vande Burgeren ende sonderlinghen van de Barchers en Pot-bachers ende diergelijcke Hantwerckers de Mutsaert ghehaelt.

Maer vermits die plate die van Roomerswael tot vooz by onse haben streckt/ seer hinderlick was den genen die langs daer ter haben in wilden/ sulcx datse hare streec al te naer aen het geschut vanden vpyant nemen moesten/ hebben de schippers eenen anderen vaert ghe-nomen van achter Roomerswael om/ ende quamen alsoo vau't Zupden in de haben/ het welc veel min perijckels was. Want tusschen die plate ende den dyck/ daer de vpyandt sijn geschut hadde/ loopt de Schelde/ ende en is daer soo heel wijdt niet ter oozsaercken vande voozsepde plate / in boeghen dat de Schepen het gheschut van den vpyandt niet myden en konden.

Des vpyants geschut stont vā Statast/ wep-nich min als twee duysent voeten/ ende en conde het selfde niet naerder de mont vande have bzingen/ upt oozsaken vande dese Schants. Al hoewel hy dan na alle de schepen schoot / die ter haben in quamen/ en heeft nochtans noyt pemandt meer gequetst/ het welke merckelick een werck van God schein te wesen.

Aen het Choolsche gat leyt een verdzoncken Polder / diese Broo-loose heeten / die sich West-waerts uytstreckt/ tot aen den Steendijck toe.

De Staten van Zeelandt hebben dooz desen Polder / dicht aen den dyck van't landt vander Cholen. een nieuwe haben gegraven / die recht tegen ober het Molf gat (een schantsche soo ghenacmt) upt coemt inde Riviere van Eendrecht.

Dooz desen middel is het Eplandt gesterct ende een seer bequame vaert ghebonden om nae Cholen te varen : Want dooz des vpyandts gheschut was het gat vander Cholen heel onbepl gheworden. Van die tijdt aff en heeft de vpyant met sijn gheschut niet met allen uytgerecht.

Acht Ruyters vande Baren/ zijn met haer peerden na Lillo, op den dertthenden Octobris affghescheept/ alwaer sy wisten te landen/ ende quamen gereben gelijk oftse van Antwerpen gecomen hadden. Dooz desen vont hebben sy dype Hopmannen vanden vpyant met alle haer bagagie gecregen/ die van Antwerpen nae het leger trocken/ ende zijn wederomme te schepemetten buyt naer huyf gekeert.

Noch en was den twist van Morgan niet te niere. Den nacht tusschen den 13 ende 14 Octobris/ is den Doozlichtigen Doozst Mauricius, met

Hier toe
vaert om
binnen Bess
gen te come

Soldaten
van Geer-
truydenberg
nemen eeni-
ge Schepen

Den vpyant
doet sijn
best om de
vaert op
Bergen te
verhinderen.

Nacht Ruy-
ters vande
Baren, ne-
men 3 Hop-
mannen ge-
vangen.

Sijn Excell.
comt selfs
binnen
Bergen op
den Zoom.

metten Generael Villers inde stadt ghecomen/
Willugby hadde Morgan gedreacht vast te set-
ten/ sulcx datter niet dan merckelick quaet/
van dit verskil scheen te willen comen. Van
de sake is dooz de comste van zyn Excell. aldus
ghemiddelt: Dat VVillugby/ soo lange hy te-
ghenwoozdich in stadt is/ over al soude com-
manderen/ als Lieutenant van hare Majest.
In syn afwesen/ Morgan: ende den Obersten
Drurij soude vertrecken. Is nochtans
ghebleven totter ontlegeringhe toe. Daer
werdegefehgt/ dat de vbandt vooz hadde het
overblyffel van den Zupdlandtschen dyck in
te nemen/ op een leegwater dooz het verdzon-
ken landt/ tweick als van dzooghe valt / om
sock van die zyde de schepen te beschadighen
die onse haben soude willen aendoen. Men sach
oock merckelic int sijn nae Burgvliedt de voet-
stappen vande gene die des nachts waren ge-
sonden geweest om de plaetse te bespieden.

Gescht tes-
gen den v-
bandt gestelt

Op het Hoofst werden Schans-korven ghe-
set ende met eenen dypstucken geplamt daer van
het meeste een kogel schoot van 44 pont yfers/
ende de twee minste van 16 pont. Alle de schan-
sen hadden oock hare stucken/ die alle gelijcke-
lick op den vbandt speelden/ als de schepen
aengquamen. Te Geusegat en soech mede geen
swijck. Den dyck daer den vbandt op lach
was dooz den gestabigen regen/ ende het ober-
ende wederloopen vande Soldaten soo diepe/
dat sy niet en wisten waer eenen voedt stellen.
Sy en hadden noch delen noch stroom: de Sol-
daten moesten in hare loopgraven inden regē/
onder den blauwen Hemel liggen/ ende daer-
enboven stonden de loopgraven vol waters.
Het waepde alle daghe seer gheweldichlick.
Sulcx dat de vbandt wel Bergen op ten Zoom
scheen te belegghen/ maer dat de belegghers
selve vanden wint/ vanden reghen/ ende alder-
lep ongemack belegert waren. Die van der
stadt vangen aen den Zupdlandtschen dyck te
slechtē/ Maer siende dat sulcx te vergeefs was
veranderen sy van voornemen. Men het epn-
de vande Dyc was een kroke. Alle de werelt
voordeelde/ datmen hier een schans opwerpen
moeste/ te meer/ om dat aen dese kroke licht een
grootte schoz/ daer het water seer seldē op quam
en de kroke conde de schants vooz een gracht
tegen den vbandt dienen. De schelde is oock
hier niet seer wijdt/ obermits het grootte schoz
dat teghen over het Zupdlandt licht / daer
reertijds het Zeeusche Tolhuys opgestaē heeft
Daer laghen hier veel schepen van Oozloghe
op ancker: Maer indien de vbandt s' nachts sijn
gheschut op den Zupdlandtschen Dyck met
sijn sloepen hadde ghebzacht / soude de Wt-
leggers wel seer soo haest haer van daer heb-
ben doen vertrecken/ als hy vooz Barlabas
ende het gat van der Cholen hadde ghe-
daen.

De Wirs-
gers van
Bergen be-
weecht tot
eenige for-
tē selfs te
maecken.

Loos de Moor, Vice-Admirael van Zeelant/
de plaetse besien hebbende/ sepe de ooc het selfde
beneffens veel andere. Het gebzac aen arbeys-
ders. VVillugby wil dat de Burgers de schans
maken souden. Maer de Burgers vermoeyt
wesende van al het werken/ ende sock ontstē-
de eenichsinds den vbandt/ die niet verre van
dese plaetse op het vaste Lant sijnē Leger had-
de/ vielen wepgerich/ seggende/ datmēhaar on-
gelijc doen soude/ wanneer mē henlupden in so
grooten perijckel vanden vbandt / soo verre
hupten de stadt woude doen werken. Want
dit schoz was van Valckenburch, dyp dupsent

een hondert en dertich voeten. Valckenburch
nu/ was vande Stadt 4 dupsent voeten/ maec-
ken te samen seven dupsent een hondert ende
dertich voeten.

De Heere Dyoosaert / de Burghmeesters /
ende bepde de Dienaren des woozdts Gods/
Te weten: I. Baselis de Oude, ende I. Baselis
de Jonge, doen soo vele by de Burgeren / met
haer te vertoonē wat sy den Vaderlandeschul-
dich waren/ datse seer gewillichlyck haeren
arbejdt aengeboden hebben/ tot het volmaken
van het werck/ belovende alle te saemen sich
ghereet te willen houden/ om te werck te gaen/
soo haest als de Crommel slaen soude. De
nae-middaegsche Predicatie ghedaen zynde/
(want het was Sondagh) begint den Crom-
mel te roeren/ volghens de ordze by de Ma-
gistraet gegeven.

De Burghmeester Zuytlant met eenige Wet-
houderen/ ende Iacob Baselis de Jonge met de
Guderlinghen der Kercken/ elck een spa inde
hant nemende/ begeven sich ontrrent den avont
ter plaetsen/ daer men de Schandts maecken
soude/ ende werden gevolcht by nae van alle
de Burgheren. Daer wert oock een vane
Kuyters mede gesonden/ om de Burghers te
beschermen tegen den vbandt/ oft hy van Burg-
vliet af gecomen hadde. Maer alsoo het werck
noch niet en was affgesteken/ ende dat de gene
die het affsteken souden/ niet wel ober een en
quamen/ en is van dien nacht niet met allen
ghedaen.

De Italiaenen/ die ontrrent S. Geertruyt
gelegert laghen/ niet wetende wat dit te seg-
gen was/ reden vast ober ende weer ober/ hier
ende daer kijckende/ wat diedoch inden sin heb-
ben mochten/ diese met sulcken menichte opden
Zupdlandtschen (dyck/ (die recht tegen haer
ober lach) saghen vergaderen. Men sachse op
alle hoecken hare schilt-wachten uptsetten/ al
te samen inde wapen / ende boven maten seer
besich zynde. Des anderen daeghs/ het welc-
ke was den 17 Octobris / heestmen met alle
man bestaen te werken / met grooter neer-
sicheyt.

Op den 18 Octobris/ hebben de onse weder-
omme eenen uptval ghedaen aen de Steen-
berfche syde: Want de vbandt sich binnen
hielt sonder upt te comen/ zynde onse oock we-
deromme inghekeert sonder pet besouderse
upt te richten.

Die nacht welke was naeden 20 Octobris
heeft de vbandt gemeent listelick ons de Noort-
schants affhendich te maken. Daer van ick
de ghehele gelegentheyt wat naerder moet
verhalen. Boven hebben wy ghesep / dat
onse Kuyterie twee Spaingiaerts ingebzacht
hadde/ een dach oft tweeer wy belegert wier-
den. Dese waren in bewaringe van sekerē
Engelschen Soetelaer / ghenamt Readhead/
daer eenen Grimston Venzich van Basqueville
sijn costen cochte.

Den vbandt
onder staet
de Noort-
schants in te
nemen/ dooz
verraet.

Dooz desen middel den Venzich en Soete-
laer te samen kennisse met de gevangenen ghe-
maect hebbende/ werden ten langhen lesten
van de selfde ernstelick aenghefocht om ee-
nighen goeden dienst aen den Coninck van
Spaingiente doen. Het welke sy mercken
de/ zyn gegaen by den Heere VVillugby, den
selfden ondeckende/ waer toe sy van de ghe-
vanghenen verforcht werden/ ende vzaghende
wat den Heere Willugby belieben soude / dat
sy in deser saeckendoen souden. VVillugby bes-
last

last hen/ datse met de gebanghenen handelen souden van de Doozt-schans aen den Prince van Parma over te leveren. Naelanghen handel dan ende veel woorden die sy met de ghebanghenen hier ober hebben ghehouden / zyn sy ten letsten met malsanderen / verdragen / ober het leveren vande voorszeyden Schants / als licht om doen vooz den Venzich / die dickwils het Hooft vande wachte daer op was / als het Vaendel van Basquevilde wachte hadde.

Parma twijffelt aende ghe-trouwichheit van Read-head en den Venzich.

Alle saken zyn soo belepdt ghe worden / dat den Venzich en Soetelaer sich (soo het schee) verliesende / met vzeven vande ghebanghenen aen den Prince van Parma, aen den welcken sy al meer / desen aengaende / upt der ghebangenisse hadden ghescheyden.

Op den 20 Octobris metten donckeren / zyn gaen vinden den voorszeyden Prince / die daer om was comen vernachten op den leeghen Doozt-geest / hem aendienende / dat alle dinghen veerdich ende wel bestelt waren om het Fort te leveren.

Men segt / dat hy noch twijffelde van hare trouwe : Ende dat hy daerom seer veel vzagghens hadde vande schans / vanden genen die daer op commandeerde / van het Crijtsch-volc datter in was / vanden middel om het selfde ober te gheben : Dat hy daer boven haer den eedt af nam / van datse ter goeder trouwe handelden / haer doende ontfanghen het Sacrament des Altaers / (want alsoo heeten de Papijsten het heplighe Avontmael des Heeren / het welke sy op haer wijse hebben verandert.) Als hy nu gelijck genoegsaem van haer versekert was / gaf hy haer elck een gouden keten / ende beloofde noch daerenboven elck een goede somme getts / indien de sake geluckelick mochte aslopen. Bestelt daer naer / een goede menichte van syn upghelesene volck die met dese gaen souden / om de Schants in synen name van haer te ontfangen. Doet niet te min haer de handen op den rugge met louten binden / ende voecht by elck een Soldaet met een blosten pongiaert in de handt om haer strax te doozsteken / indien met het minste vermoeden op haer onderwegen kzyghen mochten.

Doetse bli- den en wel bewaren.

Vvilugby ondertussche / boozsach de Schans wel met volck / ende leyde op de Dijken / die van weersijden aen de grachten comen / een goet ghetal musquetiers. Ende in het Dooztgien daer de vbandt langhs in comen soude / doet hy hanghen een pseren schof / het welke boven met een coozde vast was / op dat de selfde affgesneden zynde / ende het schof nederballende / den doozganck soude moghen benomen werden.

Den vbandt treckt binne Doozt-schans doch wepnich sijn vooz-deel.

Alle saecken dus bestelt wesende / verwacht Vvilugby de comste vanden vbandt met groot verlangen. Ten letsten comen sy voozt / ende treckende dooz het doozghestecken Doozdelant alsoo het leegh water was / vinden sy de pooz-te open / gelijck haer geseyt was van diese leyden. Daer is eenen alghereet die haer in Spaensch vziendelick willecommen heet. Als ser nu ontrent 50 vande voornaemste binnen waren / houdt Vvilugby selve met syn handt decoorde aff daermede het schof opghenouden werdt / ende verstoppt alsoo deninganc datter gheene meer dooz en condon.

Die van binnen vallen op de ghene welke inghelaten waeren / daer van den meer-

deren deel zyn doot gheslaghen / ende d'andere ghevanghen. Grimston metten Soetelaer / alsoo de ghene diese bewaerden seer verschickt ende verslaghen stonden / zyn onspzonghen. Als die van buypen saghen dat het bedzoch was / ruckten sy met gheweldt de onderste pallefade om verre / ende doen eenen heeten aenval op de Schants. Maer en condon niet uprichten / dooz dien noch eent weede Hekel werck boven op de booz-meere stont / ende datse wel dapper werden gegroet met het hant-geschut van die van binnen.

Grimston ende den soetelaer ontcoment.

De vbandt sijnde hoe hy ghebaren was stellet aent lopen / syn wapen wech werpende. Die op de dijcken verbozgen laghen / spzngghen upt met een schrickelick ghekrijtsch ende ghedruys den vluchteden vbandt naelopende / en nae datse tsamen op haer hadden ghe-lost / en deden niet dan houwen / steken / ende slaen / onder den hoop daer sy ten dicksten waren. Middeler tijdt quam het water vast aen. Vele dan vanden vbandt / soo sy meenen te ontvluchten / vallen inde kolcken en grachten van het Doozdelant / ende verdzincben haer selven. Daer zijnder boven de 300 doot ghebleven / ende noch veel meer ghequetst / alsoo men daer nae upt eenighe ghebangenen verstaen heeft. De besonderste ghebanghenen waren dese : Don Ian de Mendoze ten passelick ghedaeght man / die int Gasthuys van syn quetsuren is gestorven. Ende noch eenen anderen Don Iohan de mendoze, die noch een jonck man was. Gregorio Vites, Christophoro de Porres, Godefroy Gordon, Tristand Lignicabe, Alonso Idiaques, al te samen Donen / ghelyckse de Spaingiaert heeten / ende van goeden hupse.

De vbandt neemt de vlucht.

Verlies van de vbandt in desen aenslach.

Des anderen daeghs en sachmen in beyde de Legers gheen Vaendelen vliegghen / het welck gehouden wiert : Als oft de vbandt daer mede syn rouwe ober het verlies van syn volck te kennen ghegheben hadde. Die twee Spaensche gebangen zyn opghehanghen / by bonnisse vanden Crjtsch Raet / om datse ghevangen wesende / den Venzich endeden Soetelaer tot veraderie hadden versocht / dra-ghende alsoo de straffe van haere verkeerde trouwe / diese haren meester hadden willen bewijzen.

Wat booz deel datter upt desen aenslach boozde Stadt ontfacu is.

Wt desen aenslach is booz ons heel goets gevolgt. Want hier dooz waren wy teene-mael versekert tegen alle verraderie / midts de vbandt dus bedzogen zynde / oock de rechte verraders (indien daer eenige hadden moghen wesen) niet en soude hebben willen gelooven. Hoe wel nochtans alle de werelt in Grimston ende de den Soetelaer berispte / datse de Religie versaeckt / en eenen valschen eedt / ghedaen hadden / sulcx datse oock by haer eyghen Natie / den meesten danck niet en behaelden. Cis waer / sy loochenen dat sy't gedaen hebben maer nochtans seghtmen voozseker / dat eenen treffelicken man in Engellant (alsoo sy daer henen ghereyft waren / om vergeldinge vooz haren dienst vande Coninginne te vercrjgen) op dese wijse haer aen haer Majesteyp heeft gerecommandeert.

Daer zyn veel gewichtige redene (sepde hy) alderdoozluichste Drouwe / om welker wille dese behoorden vereert te worden met eenighe heerlike gifter : Want indien sulcx become die maer het lichaem hebben ghewacht war salmen

salmen dan dien/ doen/ welke alle beyde siele ende lijff in die waegh-schale gestelt hebben?

Wt Engelant kregghen die vander Stadt seker tijdinge/ dat het overschot vande Spaesche Bloote ontrent Schotlandt ende Yerlandt gestranght / aen de ondiepten gesteken / ende dooz groote storm-winden (ghelijck dooz de machtige handt van God Almachtich selve) meerderen deel was t'onder ghebzacht / Dat mede t'eenemael om hals ghecomen / oft ghevangen waren/ die sich hier ende daer in Yerlandt aen landt begheben hadden. Sulcx dat ter maer seer wepinghe schepen metten Hertoghs van Sinte Lucas, haer beste deden/ om achter om in dupsent perijckelen ende vzeesen naer Spaingien te loopen. Daerom heeftmen met het luyden van de groote clocke de Ghe-meypnte inder Kercken opten 21 Octobris / te samen geroepen/ ende Godt openlick/voor ende nae den middagh/ met danc-prediken geslooft. Ende des avonts / heeftmen het groot gheschut rontomme de stadt / ende op alle de schantsen affgeschoten/ de soldaten insghelijcx al te samen op de vesten vergadert zijnde hebben verschepden repsen alle haer roers gelost. Ondertusschen en hoozdenen / noch en sachmen van al het steken der trompetten / van al het trommelen/ en van al het luyden der clocken. De andere die gheen roers en boerden / bonden aen haer pycken elke repse eenē nieuwen bondel van stroo/ daer in sy het vper staken/ verheffende alsoo hare pycken om hoozge/ ende daer mede bzillende/ inboegghen dat het scheen/ dat de geheele stadt/ en alle de forten in enckel vper stonden: Want boven dit vperen vande soldaten / waren allesins op de puncten vande vesten/ en binnen de stadt pecktonnen opgherecht. De soldaten riepen den vperant toe/ dat de Spaensche blote quam om haer de Hooztschants te helpen winnen. Van die tijdt aff/ begoft den vperant meer en meer te flauwen.

Een secker schip / gheladen wesende met koozn/ soo het meende in de Haven te comen/ werdt dooz den gheweldigen wint gewoopen op het Hoozde hooft dat eertijts met de soutketen was affghebzandt. Hier op en dede de vperant niet dan schieten/ doch en raectet niet meer als dypemael/ sonder nochtans pemant te quetsen/ het schip wert ten lesten dooz de neersticheyt ende cloeckheyt vande schippers binnen gebzacht. Het was alle dage te bechten/ jae alle uyren wasser wat nieuws te sien op het pleyn dat tusschen de stadt en des vperants leggher was. Daer de Burgers dooz het ghe-dupzich arbeypden moede ende mat zijnde/ clagghen datse niet langer soo wercken en connen daerom versoekt den Gouverneur Morgan aende Magistraet/ dat elcken Burgher nae sijn macht op schattinghe soude ghestelt werden/ om met dat ghelt de wercken te besteden. De Burgh-meester Manteau doet den Bzeeden-Raedt vergaderen / ende dzaegt haer de begheerte vande Gouverneur vooz. Dese Bzeeden-Raedt bestaet uyt den nieuwe Raed/ dat is/ den tegenwoordigen Magistraet / uyt den ouden Raed/ dat is / alle de ghene die aen de stadt als Burgh-meesters/ Schepen ende Rentmeesters hebben gedient/ en uyt Raetslieden/ dat zijn die ghene die vanden Ambachten gecozen werden/ om haer plaetse in desen Bzeeden-Raedt te houden. De begeerte vanden Gouverneur wert eyndelick goet gebon-

den/ en dooz desen middel werden de Burgheren van het wercken ontslagen. Datter noch te maken was/ werdt besteedt / ende vande aennemers volmaect / volgens het besteck / daer op sy het aengenomen hadden.

Ende soo men ghebzack van delen hadde / heeftmen alle de Timmerlien wijckels aenghesproken / jae noch daerenboven sommighe leufven ende nieu ghelepde Solders hier ende daer ter behoeve vander fortificatien aff ghebzoken/ welke nae de ontlegeringhe der stadt/ van stadts wegghen zijn betaelt ende wederom op ghemaect. Doch soo dat noch niet en hielp / ende datter noch meer dingen gebzack waren / is de Burgh-meester Zuylandt opten 26 Octobris naer Hollandt gesonden / niet alleen aende Heeren Staten / maer oock aenden eersamen Raedt der stede Dordrecht, die de Stadt groote vziendtschap ghedupzende dit beleggh heeft bewesen: In de ledige hupsinghen van Ian Dajale, waeren sommighe Schotten gheloghert / ende soo sy vast uytbzeken al dat bzantlick is/ ende onder andere sekeren balck daer het dack opstuede/ vallen de hupsinghen om verre / sulcx datter een ofte twee daer onder doot bleven. Doch daer wert van stonden aen op lijff straffe verboden/ dae pemant yet meer aen eenighe hupsen bzeken soude.

Op de vesten vande Stadt ende vande Schantsen werden peck-tonnen vol houdt/ strop en spaenderen gestelt/ om die aen te steken ende lucht te maecten indien de vperant erghens yet hadde willen op de stadt aengrijpe. Opten 27 Octobris heeftmen de Markt met de groote clocke ingeluyt. Niet om datmen meynde datter veel Coopluyden comen souden/ maer de Stadt is ghehouden sulcx jaerlic te doen/ om het recht vande selfde Markt niet te verliezen. Ghedupzende dese vziende Markt te weten/ ses weecken lanck / mogen alle voozvluchtighe in stadt vzhelijck comen (uytghenomen straetschenders/ die gebannen zijn/ oft andere vperanden des Landts) noch niemant en mach van eenige schuldt gemaent worden/ dan die op de selfde Markt ghemaccht is. Des daegs daer aen is sijn Excellencie inde Stadt gecomen / om met sijn teghenwoordicheyt de Soldaten ende Burghers moet te gheben / ende sonderlinghe om de fortificatien te besichtigghen/ ende op alles ordje te stellen. Op den selven daggh was de schattinge (daer van hier vozen gesproken is) merckelick beswaert/ en verhoocht: twelck den Burgheren gantsch niet aen en stont. Daer om soo verstaen wert / dat de Heeren Staten in't Eplandt vander Tholen waren / zijn den Burgh-meester Manteau en Willem Frankloon out-Burghmeester aen haer ghesonden. Dese zijn met het ghevolch van sijn Excellencie des avonts ten 10 ujr en vooz by des vperants geschut/ nae Venus-dam gevaren/ ende brachten soo vele by de Heeren Staten te wegghen / datse op den 30 Octobris beloofden haer tot de fortificatien van Berghen te willen verstrecken tot dize dupsent guldens toe / daer van sy 1800 guldens fracr tellden. Daegs nae des Burghmeesters vertreck / verliet de vperant den Mattebergschen dijck, die vanden Eplande dit gewaer werden de/ steken het Leggher in bzant daer hy stillekens uytghe schepden was/ sonder tselde te bzanden. Morgan bzengt te wegghen / dat die vande ses Gilden

Den Burgh-meester Zuylandt naer Hollandt gesonden.

Wozraet opte vesten tegen de storm.

Zijn Excellencie vzeekt de Bzeeden-Raedt aen

Egginghe vande Spaensche Bloote aen de belegerde gesonden.

Die van Bergen opten zoom dantken Sod in haer beleggh over het bergaen vande Spaesche Blote.

Vperen ende Crumspieren over dese Dicto-zie.

De Bzeeden-Raedt versoecken van meer te schantsen ontflagen te werden.

den op het Stadthuyſ by gebeurten waken met eenen Wethouder. Den tijdt naechte/vast dat de vbandt met grooter ſchande/ende geen minder ſchade ſoude moeten opbreken. Want gheene hope vande ſtadt hebbende / en was anders niet vooz handen/ dan dat ſijn legheer dooz het gheduylich uytvallen ende ſchieten van die vander ſtadt/ dooz gheſtadich quaet weder ende regen/ mitſgaders dooz ſieckte die als dan volgen/ t'eenemael allenskens ſoude werden t'onder ghebracht. Daerom verliet hy op den 30 Octobris den Dyck van het Noordt-landt. Die van t'Gouſe-gat werden ſijn vertreck eerſt gewaer/ ende roepende aenden dyck met haere ſchuyten/en binden ſp niemant dan eenen Hoogh-Duytſch/die wel heretelick lagh en ſliep / welke opgheweckt zynde/en ſiende dat hy ende den dyck van ſijn volc hepmelick was verlaten/ viel op ſijn knien en hadt ſyns lyfs genade. De bzugge / die over het gat van Spannelant geſlagen was/ bzecken de onse terſtont aff.

Den vbandt
te claet den
Dyck van het
Noordt-landt/
en bereyde
hem tot het
verlaten der
ſtadt.

Den nacht die tuſſchen den 30 ende 31 Octobris was/ quam de vbandt met 14 groote floepen van Burgh-vliet aff ghevaren / om op't water wat te rooben. Maer niemant dan eenen ermen viſſcher van Roomerſwael ghekrege hebbende/ keerden ſp wederom/op den middach/ van daer ſp ghecome waren. Onſe Dozlogh-ſchepen/ hoe wel ſp onder ſepl waren/ en konden haer niet beſeplen. Want ſp roepden met alle man/ koſen de ondiepten/ ende het was gantsch ſtil. Sijn Excellentie, de Grave van Solms, Barnevelt, Egmont, Valck, Volbergen, met meer andere / quamen dien dagh oock in de ſtadt. De Soldaten/om de Heeren te toogen haere cloeckmoedicheyt/ doeneenen uytbalint Noordt vander ſtadt/ maer het was te vergheefts / den vbandt en quam niet uyt.

Enige van
de Staten
konden in
Bergen.

De Burgheer-ſchants en was noch niet volmaecht. Het gelt daer van wy geſproken hebben/ vande Heeren Staten verkrege zynde/ is de ſchattinghe vermindert/ ende het werck voozts aen eenighe huyſſyden beſteet. De onse ſtellen op het Boeren-verdriet twee ſtucken geſchuts / en ſchoten daer mede dooz de Dalepe/ die tuſſchen den hooghen ende leeghen Noordtgeest is / in des vbandts Leger wel dapper/ ſulcx datſe dickwils met een ſchote (gelijck als naderhandt vande ghevanghenen is verſtaen) tenten/ orhoofden wijs/tonnen biers / ende noch ſommighe menſchen om verre wierpen. Teghen dit ſchieten / ſette de vbandt deſe Dalepe vol ſchants-kozven/ maer het hielp ſeer wepnich / daer moeſtender alle dage veel ſtrupchelen. Ondertuſſchen loopt een gheruchte/ ſonder datmen den eerſten man wiſt/ dat de vbandt uyt Holwegen een mijne hadde ghemaecht/ tot aen ſtadts beſte/om eenich quartier van den Wal te doen ſpyngen. Ende hoe wel alle man dat vooz geck achtende/ doen nochtans twater vande Zuyt-beſte des nachts vooz den 7 Novembriſ eenen gheheelen voet was vermindert ende leeger gheworden/ wert die leughen vooz waerheyt aen ghenomen. Willugby ſelbe met ſijn twee oft dypen/ ginck r'eghelrecht nae Holwegen toe. Deſen wegh is ſoo diepe datmen geen ſpieſſen ſoude connen geſien van de geene die daer in waren/ hoe hooghe datſe oock de ſelfde op ſteken mochten. Niet teghenſtaende dan dat de vbandt dicht daer op S. Geertruyd-bergh

Gerucht
van dat den
vbandt een
mijne aende
wal ghe-
maecht heeft

lagh/ de Heer Baroen en is nochtans niet eer wederomme nae de ſtadt ghekeert/ vooz hy en hadde met ſijn eyghen ooghen deſen diepen wegh van boven wel beſien / ende bevonden datter gheene ghereetschap / noch lichteecken van Mynen te vinden en waren. La Crois Capiteyn vande Mijneurs / meende datter eenige Aderen onder inde aerde waren/ langſ welke het voozſchreben water erghens verlopen was.

Den 9 Novembriſ / quam den Grave van Noorthomberlant, ende den Generael Norits, met een groot ghebolch van Edel lieden uyt Engelandt. Men heeft alle het geſchut/ cleyn ende groot/ afgelochten/ ende de groote cloeke geluyt t'harer aencomſte. De Grave was ghecome om Nederlandt ende Berghen opden Zoom te ſien. De Generael Norits was van hare Maieſteyt gheſonden aende Heeren Staten/ om van deſe onderſtandt vooz Don Antonio Coninck van Portugael te verſoeken. Want de Coninginne was beſich met een gheweldighe Blote toe te ruſten/ om Don Antonio weder in ſijn Rijk te helpen / daer uyt hy onlangs geleden vanden Spaingiaert verdoeben was. De Coznette Vchtenbroeck met vijft of ſes peerden / reedt met een volle galop ter poozten uyt nae den Santwech tot vooz hy des vbandts legheer ende grepen daer twee Ruyters/ ende eenen Soetelaer met ſijn karre vol biers/ die ſp ſpits de vbandt vooz by ſijn leger met haer in ſtadt brachten. Maer om den jongen Grave met een vzeemt ſchouſpel te vermaken/ iſſer eenen uytbal by d'Engelſchen voozghenomen teghen des anderen daeghs. Wi de mijne die aen de Hoepertozen is viel het voet-volck op het leger des vbandts/ want over de gracht wert in aller haest een bzugghe gheſlaghen. Deſe ſchermtuſſerden aen Holwegen met de Italiaenen die op S. Geertruydſ-berch lagen. De peerden vallen ter Woutſcher poozten uyt. Parcker houdt hem opden Wijngaerts-berch: Poulj begeeft hem op het blacke nae Burchvliet. De Baxen en waren daer niet/ want men haer de wete vanden uytbal niet gedaen en hadde. De Hooghduytschen die op den Rabergh laghen/ commen af int velt dat dicht onder den berch lach/ ende allenskens naerderende blijen niet verre van de Wijngaerts-berch ſtaen. Vele begaben ſich achter de heggen ende kanten/ d'andere lockten ons volck vast uyt/ hopende dat onse Ruyters wel ſouden onthacht werden van de gene die achter de heggen ende kanten ghelept waren. Veer met hem nemende dertich mannen te voet/ oft daer ontrent/ d'ijft de Hoogh-duytschen van achter haer voozdeel. Parcker valt hier op aen/ ende d'arme Duytschen tot op den Rabergh vervolgende/ maecht datter niet vele af en quamen.

Norits uyt
Engelandt
aen de Sta-
ten geſon-
den.

Schermtuſ-
ſinge merck
vbandt.

En jonck Edelman met namen Sarli Capiteyn van een Vaendel voet-volcx te peerde zynde ende met Parcker den aenbal doende/ wert gebangen/ mitſ ſijn peert eens loops tot int midden van't Legheer dooz liep ſonder dat hy't op houden conde/ is daerna verwiſfelt met Don Ian de Mendoze, beyde vast van eenen ouderdom zynde. Alled'overlooperſ ſepden eendrachtelick dat de Prince van Parma vooz hadde het legheer op te lichten.

Capiteyn
Sarli geban-
gen.

Op den 11 Novembriſ werter eenen generaelen uytbal op de Steenbergſche zyde gedaen van alle de Ruyters en knechten/wepni-
ghe

Generael
uytbal op't
vbandt.

gheuptgenomen/om de wachten aen de pooz-
ten ende op de vesten hier ende daer te besette.
Op den selfden tijdt liet sich oock de Oberste
Balfort met ses hondert uytghelesen mannen/
soo Nederlanders als Schotten hier vander
Cholen binden. Capiteyn Veer,lepde de pooz-
looperz die den schermuts beginnen souden.
De Rithmeester Marcellus Bacx, met sijn hargue-
busiers/hielt recht op des vbandts leger. Bal-
fort stelde hem in slachoorzden op den Steen-
bergshē weg/diena het Westelicht. De Lan-
ciers reden wat ter zyden af nae den Sant-
wegh/Het voetvolck dat met Veer booz upt
was gaven ghe weldich vper op den vbandt/
die hem boven de bozstweeren van't leggher
bloot thoonde. Enige Ruyteren vanden v-
bandt uytcomende/ werden heerlick met handt-
geschut gegroet/ maer liepen strax weder na
haer leger/ soo haest als sy een oft twee van
haer peerden sagen tynmelen. Dus liep den
rijdt vast deur/sonder dat sich den vbandt er-
gens bloot gaff/maer hielt sich binnen sijne be-
gravingen/die te sterck waren om van ons
volck overloopen te worden. Daerom keeren
de onse weder in stadt/achtende datse genoegh
hadden gedaen met twee gantsche uren lanck
den vbandt te beroepen/ende zyn Leger gelijck
wel half bestozmt te hebben. Van het voet-
volck dat met Veer was/isser 4 doot gebleven
ende 22 gequetst/die de vbandt van upt sijn Le-
ger geschoten hadde. Des nachts tusschen
den 11 ende 12 November/ steect den vbandt
het Hooztleger/ende t' Slot van Halteren in
vbandt/ende ontrent den 10 uren booz middag
op den 12 November verbrocken sy van den
Rijsselberg, ende vanden Noort-g heeft want
daer hadden sy soo langhe in slachoorzden ge-
staen/ tot dat de hutten verbrocht waren: en
haer bagagie nae het Zupden gheboert wert.
Gheheel den wech langhe welchen sy nae t'zup-
den trocken/sagmen hier ende daer maer het
opperste vande Daendels/ midts de heubelen
ende sandtbergen: Maer soo sy aen den Bal be-
gonden te comen op den wech van Hubergen,
die aent bosch van Bergen comt/daer moesten
sy haer bloot geven/ sulcx datmen niet alleene
de Daendels maer oock haer gantsche slach-
oorzden seer beschepdelick conde sien. Want sy
en conden noch van heubelen/ noch van boos-
men ofte heggen bedeckt zyn. Hier werden sy
wel dapper gequet/ vande stucken die op de
katte vande Bosch-poozte stonden. Het was
een geneucht omsien/ hoe haer slachoorzde booz
ons geschut t'elcher repse gebzoken wert/ tot
datse epindelick het statelick ende ozdentelick
trecken lieten varen/ende haer van elckande-
ren schepdende/ solange met eenen volten loop
gelijckelick liepen/ tot datse tegen ons schieten
met de naeste heubelen/die int bosch zyn/ be-
deckt werden. Den geheelen naevolgendes
nacht/en hoozdemer niet van trompetten/ en
trommelen om te vertrecken/ ende het hitsen
ende haepen vande wage-liens/die de bagagie
wegh-boerden. Booz den dageraet sagmen
oock het Zuptleger aen allen canten in vbandt
staen/ ende sy trocken regelrecht na Culmhout
stellende hare schiltwachten op verschepden
bergen/ op datse het Leggher te beter mochten
waershouwen/ soo die vander Stadt upt-
vielen.

mende twee Falconetten. De schiltwachten
vanden vbandt dat siende/packen sich wech z
De onse nemen stracks in des vbandts Tren-
cheen ende Leger: Het voetvolck bleeff opden
Rabergh staen: De Ruyterije rennen den v-
bandt nae/ende comen aenden hindertocht jou-
wende/ende geckende met den vbandt/ op dat
hy upt spijt/ hem keeren ende verchten soude.
Maer alsoo dat al om niet was/ keerden sy
wederom. Want het was haer genoegh dat
se het Leger van sulcken Coninck hadden ver-
weten sijn schandelick vertreck/het welck niet
veel beter en was/ dan off sy wech ghelopen
hadden. Wepnige/die noch int leger gebonde
waren/werden hier ende daer doot geslagen/
uytgenomen twee ofte tzy vzuouwen/welcken
het leven geschoncken werdt.

De Heere Baroen Willugby/ dede tsamen in
eenen tynck/alle de Rithmeesters ende Hooz-
mannen/ Ende alsoo de Rithmeester Marcellus
Bacx absent was/ den vbandt met een deel
Ruyteren naegereden zynde/dede hem een goe-
de wyle soecken/van meeninge zynde hem me-
de van wegen sijn vromicheyt/ghelijck andere
te vereeren. Maer want hy niet boozt en quam
ende de Ceremonie/die hy gebzupcken wilde/
geen langher uptstel en mocht liden/ de wyle
hy't begeerde te doen soomen de vbandt noch
int gesichte hadde/sich keerende na Veer,Knol-
les,Parker ende Poulij,die van sijn natie war-
ende oock mede nae den Rithmeester Paulus
Bacx, eenen Nederlander wesende/ sepde haer:

VWant het een oude ende priifelicke gewoon-
te is, dat die sich in den criich kloeckelick ende
mannelick verthoont hebben,eenige gedachtenis-
se van haer kloecheyt ende vromicheyt genieten?
Ende dat ick selve met miin oogen gesien hebben
dat in u al te samē zyn,alle die deuchden, welcke
vereycht werden in eerlicke Ridderz ende cloec-
ke Soldaten.daer van ick tot ghetuyge roepe den
vyandt selve,die daer henen treckt, ende dick wils
tliinder grooter schaden heeft bevondē,wat voor
kriigslidedē ghy zitt:Onse doortluchtichsteVrouwe
hare Maesteyt van Engelant (wiens bevel ick in
desen,als hareLieutenant endeStedehouder doe)
vereert u al t'samen met Ridderzchap: Ende elck
int besonder metten sweerde soetelick op hars
schouderen rakende: Ontfanght (seyde hy) het
gedenckteecken van hare Maesteyts seer goeden
wille ende genegentheyt,het welcke ghy met uwē
cloecheydt hebt verdient.

Sy bedancten hem hoogelick/ ende swoeren
al t'samen/datse sich altydt souden bzagen ge-
lijcke eerlicke Ridderz toestaet. God Almach-
tich aenroepende tot eenen wyker/ in dien sy
eenen valschen eedt doen.

Maer de Burgers en Soldaten/ mannen
ende vzuouwen/ jonck ende oudt/ al watter in
stadt was/bozsten ter poozten upt/ ende liepen
elck om seerst naetleger vanden vbandt/dooz-
snuffelen al watter was/ sagē met groote ver-
wonderinge aen de grootte vant begriyp des
legerz/ ende al t'werck datter gemaecht was
ende maeckten oock elck sijnen buyt. Want in
beyde de Legerz/hadde de vbandt gelaten me-
nichte van schoppen/spaen/ houweelen/kar-
ren/tommen/musquetten/roers/ spieffen/ har-
nassen/stozmhoeden/ende van alderhande wa-
penen/ende gereetschap. De Soldaten ende
arme Burgers/vonden des bzants ghenoech

Willugby
bereert also
Rithmees-
ters ende
Hoozplu-
den cot loon vā
hare broos-
nicheden/
met de selbe
uytde naem
vande Co-
ninginne vā
Engelant
Ridders te
staen.

De Bur-
gers bekome
goeden buyt
uyt des v-
bands leger.

Den Prince
van Parma
treckt van
Bergen op
den Zoon.

Die vande
Stadt be-
schieten den
vbandt.

Willugby
jaecht den
vbandt nae.

Als clær dag gewozden was/trecks Willug-
by met 21 Daendelen voetvolck/en met alle de
peerden ter Woutcher poozte upt met hem ne-

voorz den heelen winter. Want de stijen/ balken/ ende spanmagie/ daer van seer veel passelijk groot waren) gemaeckt hadden / waren maer gebleyft/ en van buyten waer gebzant. Want soo het stroo ende riedt verbzant was / hielt de vlamme strax op.

Die vander stad danc-ken God almachtich/ van haer ontset ende verlossinge.

Ober de geheele stad was uptermaten seer groote blyschap/ om dit haestich ende onberwacht verrock vanden vbandt. Ende want den Christenen betaemt/ de eere aller weldaden toe te schyben/ den genen/ van wien sy ontfangen zijn/ heeft men den 16 November. God Almachtich opentlick gedaecht / van wegen de groote verlossinge. Ende den volcke is vande Predickstoel/ door de Bedienaers des Goddelicken Woorts/ voorgehouden: dat God alleene te dancken was/ die de stad hadde be-waert voer alle geweld/ ende listige aenslagen des vbandts. Daer is mede gebeden voer den welstandt der Kercken ende der Stadt / ende voer alle den ghene / onder welkers macht God ons ghestelt heeft. Is daer nae by der Oberhept goet ghevonden / ende vander Pupen af gelesen/ dat men eenen jaerlickschen Overdagh houden soude op den 13 Novembrijs / op welchen dagh den vbandt verrocken was. Des avondts ginck het op een vperen. Men conde noch hozen sien/ van het handgeschut/ van het blasen der trompet-

bedriffen alle soorten van jupch tepcken met vperen ende anders.

tē/ slaen der trommelē/ luyden van alle de klokken groot ende cleen / van't beparden / vant jupchen ende roepen. Op alle hoerken/ beyde binnen de stad ende op de besten/ stonden menichte van pectonnen en bzanden / nergens en wasmen vyz van alle de vper-pylen die in de locht gewoopen waren ende weder neer vielē.

De stad hiel een groote maeltijdt / daer te gaste waren den Heere Baroen Willugby, den Gouverneur Morgan, de Ritmeesters/ de Hoppmannen/ oude Wethouders/ ende alle de crefelichste vander stad. Coztelick daer en is niet onderlaten van t'gene men gewoon is te doen in publijcke triumphen ende vperingen. Haer hant heeft de stad uptgedeelt onder de Ritmeesters ende Hoppmannen / groote viercante goude penningen/ met stadts wapen/ ende den naem van diese geschoncken waren / mitsgaders de oorzake waerom.

De Heeren vande stad houden mette overliet maeltijt.

Alfoo hebt ghy alhier goetgunstige Leser een kozte/ doch waere beschryvinghe van het gantsche Beleg/ alle de aenloopen/ vptballen ende andere voerballende saken gheduypende t'voorzepde Beleg geschiet/ ende ten laetsten het verrecken des legers van Parma / vande stad Bergen op den Zoom voer welke verlossinge God inder eeuwicheydt moet gedaent ende gepresen zijn.

Verclaringhe vande Cijfferen die inde Figuyre vande belegeringhe ghesneden sijn.

1. T'quartier der Spaengiaerden.
2. T'quartier vande Hooch-duytschen.
3. Plaetsche daer die Soldaten vander Stad met den Vyant dickwijls schermutsferden.
4. Varibogaerts-berch, achter welcken loofelijken beghevende die Ritmeesters Paulus ende Marcelis Bax, mitsgaders Parker met sijne ende des Barons Willugby compaignie, hebben de Vyant (door de Cornet Vchtenbroec uytgelockt zijnde) verrast, ende over de 200. affgeslagen.
5. 6. Het Noortlant, alwaer den Prince van Par-

ma, door faeleringe van sekere zijnen aenslach op dese Schantsche, menichte van zijn beste Soldaten heeft moeten sien hark ebouferen ende verdrincken: uytghenomen eenighe groote meesters ende officieren, die tot levenen int getale binnen de voorfs Schantsche gevangen werden.

7. T'quartier van Marquijs de Renty.
8. Ryfelberch daer den Vyant hem aldereerst gelegert heeft.
9. De Schantsche Wilfort zijnde die behoudenis vande Haven.

Waer-

